

There are no translations available.

Okupatsioonide Repressiivpoliitika Uurimise

Riiklik Komisjon

A a d u O I I

Nõukogude Kaug-Põhja vangilaagrid

ja

eesti poliitvangid Kolõmal

14
T a r t u
1 9 9 9

Väljaandja ja kirjastaja:

Okupatsioonide Repressiivpoliitika Uurimise Riiklik Komisjon

Koostaja: Aadu Oll

Keeletoimetaja: Maret Kangur

Dokumentide tõlked: Helbe Preimann

Küljendus: Urmas Tamm

ISBN 9985-60-887-9

The Soviet prison camps in Extreme North and Estonian political prisoners in Kolyma

© Okupatsioonide Repressiivpoliitika Uurimise Riiklik Komisjon

Sisukord

Sisu lühikokkuvõte eesti, inglise ja vene keeles	4
Saateks (V.Sõelsepp)	9
Sissejuhatuseks	10
I Mõningaid üldandmeid Kolõma kohta, lühiülevaade Kaug-Põhja	
hõlvamise ajaloost, sealsete vangilaagrite rajamisest ja	
nende struktuurist	11
II Kuidas sattusid poliitvangid Eestist Kaug-Põhja ja mis neist	
seal sai	16

III Mida kujutasid endast eriti range režiimiga vangilaagrid

(Berlag)	19
IV Kaug-Pohja vangistuspaigad.....	21
Kasutatud lühendeid ja vähemtuntud sonu	53
Vangiveolaevade register.....	54
Isikunimede register kinnipidamiskohtade järgi... ..	55
Koloma vangide register ERRB raamatute “Poliitilised arreteerimised Eestis 1940-1988” I ja II köite järgi	63
Kaug-Pohja territooriumi haldusjaotus	72
Lisa 1 NSV Liidu Siseministri käskkiri nr 00219 1948.a. "Eriti ohtlike kurja- tegijate kinnipidamiseks siseministeeriumi range režiimiga laagrite organiseerimisest (originaaltekst, vene keeles).....	73
Käskkirja tolge eesti keelde	77

Lisa 2 NSVL SM erilaagrites kinnipeetavate režiimi juhend

(originaaltekst, vene keeles).....	81
Juhendi tolge eesti keelde	93
Kirjandus	104
Selles sarjas seni ilmunud	106
Autorist	107

Sisu lühikokkuvõte

Saatesõnas märgib kirjanik V.Sõelsepp, kes ka ise oli vangina Kolõmal, et perefraseerides Hemingway tuntud väidet eestlaste kohta igas maailma sadamas, võib öelda, et igast nõukogude vangilaagrist võis leida vähemalt paari eestlast ja et käesolevat raamatut võib vaadelda väikese mälestusmärgina neile tuhandetele Eesti poliitvangidele, kes jäid Kolõma igikeltsa.

Esimeses osas on toodud põhilised füüsikalise-geograafilised andmed Euraasia mandri kirdeosas paikneva laiaulatusliku piirkonna kohta, mida kutsutakse Kolõmaks ehk Kaug-Põhjaks ja mis hõlmab ca 1/10 endise NLiidu territooriumist, olles suurusjärgult võrreldav Mehhiko või Gröönimaaga.

On antud lühiülevaade selle maa-ala hõivamise loost nõukogude perioodil, kurikuulsa kaevanduste, ehitus- ja tootmisettevõtete koondise - trusti Dalstroji ajaloost, sealsete vangilaagrite rajamisest, nende struktuurist ja varustamisest vangidega. Kogu laagrite süsteemi eksisteerimisperioodi vältel toodi Kolõmaale ca 8 000 000 vangi, neist valdav osa USA-lt saadud Liberty tüüpi vangiveolaevadega.

Teises osas on kirjeldatud Eesti poliitvangide transportimisviise Kaug-Põhja, on ära toodud vangide hukkamise peamised põhjused, muuhulgas ka vangi toidunormi (1872 kcal) koostis, kirjeldatud arvestuste süsteemi, vangide vabanemise tingimusi. Autori hinnangul toodi Kolõmale

6 000 - 8 000 Eesti poliitvangi, kellest jäi ellu ja sai koju tagasi ca 8-12%.

Kolmandas osas on ära toodud range režiimiga laagrite (Berlagi) kirjeldus ja vangide identifitseerimistähiste süsteem.

Neljas osa on tähestikulises järjekorras koostatud Kaug-Põhja vangistuspaikade loetelu. Loetelus on ära toodud 296 vangistuspaiga (laagrijaoskonna, üksiku laagripunkti, paljudel juhtudel ka podkomandirovka, st laagrijaoskonna eraldi paikneva, sageli ajutise, tsooni) lühikirjeldus - asukoht, kaugus lähimast sadamast, kinnipidamiskoha eksisteerimise aeg ja alluvus, vangide hulk ja

põhiline tegevus, nende eesti poliitvangide nimed, kes selles kinnipidamiskohas istusid. Moistetavalt põhjustel on paljude kinnipidamiskohtade andmed puudulikud.

Lopus on kasutatud lühendite ja vähetuntud sonade seletus, nimede register ja kirjanduse loetelu.

Lisadena on ära toodud NLiidu siseministri käskkirja, millega rajati range režiimiga laagrid, ja nende laagrite sisekorrareeglite originaaltekstid vene keeles, nende tolge eesti keelde, NLiidu Ülemnoukogu Presiidiumi 1955.a. amnestiaseadluse tekst ja Magadani oblasti keskrajoonide kaart.

The soviet prison camps in Extreme North

and Estonian political prisoners in Kolyma

Summary

In the preface Vanda Soelsepp - himself a former political prisoner in Kolyma - paraphrases the Ernest Hemingway's words about Estonians in every seaport all over the world by saying that there was hardly a single prison camp in the GULAG Archipelago without one or two Estonians. He considers this book a small monument to thousands of Estonian political prisoners buried in permafrost of Kolyma.

Part I contains the basic physical and geographic facts on that vast region, called the

Extreme North or Kolyma after its largest river. Located in the northeast of the Eurasian continent it makes up about one-tenth of the territory of the former Soviet Union, an area comparable to that of Mexico or Greenland.

A brief historical overview of the development of this territory in the Soviet period is presented, covering the notorious "Dal'stroy trust" (an amalgamation of mining and building works and industrial factories), the creation of forced labour camps, their structure and supply with prisoners. During the existence of that system of concentration camps, altogether about

8 000 000 prisoners were brought to Kolyma, mostly by ships of the "Liberty" type that were received from the United States during the war.

Part II discusses the routes and methods of transporting the Estonian political prisoners to Kolyma and the principal causes of mortality. The prisoner's daily ration (1872 kCal) is described. The system of reckoning and the terms of discharge are outlined. At the author's evaluation, 6 to 8 thousand Estonian political prisoners were brought to Kolyma; 8 to 10 per cent of them survived and returned home.

The rules of detention in hard-regime concentration camps and the system of identification numbers are described in Part III.

Part IV contains the alphabetic list and brief descriptions of concentration camps located in the Extreme North. The list covers 296 units (camp branches, camp units, and some labour subdivisions). Each "zone" is described in terms of its name, site, distance from the nearest port, subordination, years of functioning, number of prisoners, type of labour, and names of the Estonian political prisoners who were kept there.

Information on some labour camps is indeed incomplete. For many camps, no survivors have been reported.

The book is supplied with explanations of abbreviations and little-known words, the index of names, and the bibliography.

Appendices contain the original Russian texts of the Order No. 00219 of the Minister of Internal Affairs of the USSR "On the Establishing of Strict Regime Camps Under the Ministry of Internal Affairs for Detaining Especially Dangerous State Prisoners" and "the Instruction On the Regime of Detaining the Prisoners in Special Camps of the Ministry of Internal Affairs of the USSR", as well as the Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR on the

amnesty, dated September, 17, 1955, and a map of the central areas of the Magadan oblast.

Saateks

Mõtelge vangide peale,

otsekui oleksite teie ise

vangid, ja nende peale,

kelle käsi kurjasti käib.

Kiri heebrealastele

13,3

Kui õige vähe parafraseerida Nobeli kirjanduspreemia laureaadi Ernest Hemingway hästituntud ja Eestis äraleierdatud väidet igas maailma sadamas leiduvate eestlaste kohta, siis võib julgesti öelda, et igast nõukogude vangilaagrist võis leida vahemalt paari eestlast. Sellest vaevalt poolest protsendist, mille moodustas eesti rahvas suures vennalike rahvaste üksmeelses peres, jätkus kõikjale, kus vajati orjatöökäsi.

Jätkus ka Kolomale, Gulagi Arhipelaagi külma ja julmuse poolusele, kui tarvitada teise Nobeli preemia laureaadi, Aleksandr Solženitsoni sonu. Jätkus palju hallide sokkade alla jäljetutesse kiviklibustesse haudadesse, jätkus väheke ka ellujäämiseks ja koju tagasitulekuks. Aga nii ühtedele kui teistele jätkus küllaga vaeva ja rasket tööd, külma, nälga ja alandusi.

Eestimaal on rohkesti mälestusmärke. On nii ühest kui teisest ilmakaarest tulnud ja vabastust toonud sojameestele, on kaugete merede taha minejaile, on vaimu-, voimu- ja rammuhiiglastele.

Vangilaagreis vaevelnute mälestuse jäädvustamiseks pole Eestis seni ajani maatükki

jätkunud ega pronksi piisanud.

Vanad vangid on tagasihoidlik, vähenoudlik ja kannatlik rahvas. Piskuga harjunud. Aga ometi mitte sellega, et neid sootumaks unustataks. Sest nad on veendunud, et nende armastus oma kodumaa ja rahva vastu, mis pahatihti väljendus kas-voi puusaagimises voi vee-kandmises laagrikööki pärast kurnavat tööpäeva -- ainsa sihiga: ellu jääda! Tagasi koju jouda! - ei ole milligrammigi kergem ega milli-meetritki madalam lehvivate lippude all protestirongikäigulise omast, kel koht täis ja kindel ohutustunne südames.

Kolomalt kojupääsnud, kuni neid veel on, peavad oma kohuseks mingilgi määral teadvustada seal mitteolnuile, mis seal toimus ja mida kujutas endast maa, mis peidab oma poues miljonite luude hulgas ka tuhandete eestlaste luid. Sel eesmärgil ongi kirjutatud käesolev raamat. Olgu ta hukkuuile väikeseks mälestusmärgiks.

Lootuses, et kunagi kerkib kuhugi ka suurem ja väärkam.

Venda Sõelsepp

Berlagis M-2-483

Sissejuhatuseks

Nõukogude terrori ohvritena sattusid tuhanded eestlased GULAGi sunnitöolistena endise NLiidu kõige kaugematesse kolgastesse.

Käesolev üllitis on katse anda ülevaade ühest endise NLiidu kõige kurikuulsamast sunnitöölaagrite rajoonist - Kolõmast - ja eestlastest sealsetes vangilaagrites.

Kuna ülevaate koostamisel on kasutatud mitmesuguseid ja usaldusväärse poolest erinevaid materjale autori isiklikest kogemustest, kaasvangide jutustustest ja mälestustest Kaug-Põhja hõlvajate memuaaride ja teatmeteosteni, on võimalikud eksimused ja ebatäpsused.

Autor on tänulik kõigi asjakohaste märkuste, paranduste ja täienduste eest.

Autor tänab järgmisi endisi Kolõma poliitvange, kellelt saadud informatsioon oli hindamatuks abiks käesoleva ülevaate koostamisel:

Otto Abo, Anton Ainlo, Endel Andre, Eva Ganitševa, Heino Gustavson, Jüri Hanko, Edmund Heintare, Johannes Hermale, Ilo Hindreus, Erich Ingver, Hilja Itter, Karl Jöks, Elmet Järving, Leili Kask, Vello Kask, Ernst Kriipsalu, Erich Kruustük, Rudolf Käär, Artur Kütaru, Agnes

Linnamägi, Arvo Maasing, Artur Metsik, Gerhard Niit, Meinhard Olle, Raimond Parv, Roland Parv, Karl Pello, Rudolf-August Pruljan, Valdeko Pöder, Artemi Raavel, Ellinor Reilent, Koit Räni, Frits Saaret, Metta Sepp, Villo Sepp, Venda Sõelsepp, Eha Tamra, Helga Tens, Johannes Tens, Laine Tiro, Lennart Toode, Jaan Toomiste, Alli Utt.

Käesoleva üllitise käsikirja lugemise, paranduste ja täienduste tegemise eest suur tänu Heino Gustavsonile, Ilo Hindreusele, Vilma Jõesalule, Vootele Käbalale, Ülo Ojatalule, Endel Palmistele, Erast Parmastole, Harry Ritsbergile, Vello Salole, Venda Sõelsepale, Felix Tipnerile.

Teksti keelelise toimetamise eest avaldab autor tänu Maret Kangurile ja dokumentide tõlkimise eest Helbe Preimannile

Aadu Oll

Berlagis -2-837

**I. Mõningaid üldandmeid Kolõma kohta,
lühi-ülevaade Kaug-Põhja hõlvamise ajaloost,
sealsete vangilaagrite rajamisest ja nende struktuurist**

Ja Kolõma oli kõige suurem ja kuulsam saar,

julmusepoolus sel hämmastaval Gulagimaal.

A.Solženitson "Gulagi arhipelaag"

Tavageograafiline mõiste "Kolõma" hõlmab laialdast maa-ala endise NLiidu kirdeosas (ligikaudu 1/10 NLiidu territooriumist, pindalalt võrreldav Mehhiko või Gröönimaaga), mis piirneb läänes Jana jõega, idas Vaikse ookeaniga, põhjas Põhja-Jäämerega ning lõunas Ohhoota mere, Ohhoota ja Aldani jõega. Administratiivselt hõlmas see maa-ala N.Liidu ajal Vene NFSV Magadani oblastit koos Tšuktši rahvusringkonnaga ja Jakuudi ANSV kirdeosa. Keskus Magadan (asut.1929., linn 1932., elanikke 1959.a. 62 000, 1989.a. 152 000).

Tihti kasutatakse Kolõma sünonüümina ka mõistet - Kaug-Põhi -analoogiliselt mõistele Kaug-Ida.

Kolõmal on igikelts, maastik põhiliselt tundra ja mägitundra, kliima karmilt kontinentaalne, keskmine temperatuur jaanuaris -38° kuni -48° C, juulis $+14^{\circ}$ kuni $+15^{\circ}$ C. Kolõmal Verhojanski rajoonis asub maailma külmapoolus, kus on registreeritud madalaim temperatuur

-71° C.

Kolõma hõlvamine algas 1920-ndate aastate lõpul, pärast seda, kui seal avastati märkimisväärsed maavarad - kulla ja kassiteriidi leiukohad.

Esimesed viis kullauhtlat - Boriskin, Srednekan, Pervomaiski, Jubileinõi ja Holodnõi - rajati aastatel 1929-31. Algul töötasid neis lepingu alusel vabad kullaotsijad, kuid varsti hakati kasutama ka vangide tööjõudu.

1931.a. moodustati NSVL Siseasjade Rahvakomissariaadi alluvuses trust Dalstroj (kood-nimetus "Ehitus nr 500"), mille ülemaks määrati üks tolleaegse julgeolekuteenistuse GPU juhtivtöötajaid lätlane Eduard Berzinš (kolmekümnendate aastate lõpul "rahvavaenlasena" maha lastud). Pärast Berzinšit kuni trusti üleandmiseni NLiidu Värvilise Metallurgia Ministeeriumi koosseisu Peavalitsuse õigustes, mis toimus 1953. aastal, olid Dalstroj ülemateks Garanin ja Pavlov (30-ndate aastate lõpus) ja Nikišov ning Petrenko (40-ndatel).

Aastatel 1957-65 allutati Kolõma tootmisettevõtted Magadani oblasti rahvamajandusnõukogule, peale seda aga taastati see hiiglaslik konglomeraat tööstuskoondise Severovostokzoloto (vene k. kirdekuld) nime all jälle N.Liidu Värvilise Metallurgia Ministeeriumi koosseisus.

Dalstroi ülem, valitsuste ja ettevõtete ülemad nautisid praktiliselt piiramatut võimu. Vangide seas liikusid suust suhu lood sellest, kuidas Dalstroi ülem Garanin oma käega vange maha laskis ja alluvaid ohvitseri jämeda oksliku kepiga nüpeldas.

Kuigi Dalstroi halduses olev territoorium kuulus formaalselt Habarovski krai koosseisu, puudusid tegelikult kogu sellel maa-alal kohalikud nõukogude võimu organid (rajooni, linna ja oblasti rahvasaadikute nõukogud ja nende täitevkomiteed) ja kommunistliku partei struktuurid (partei rajooni-, linna- ja oblastikomiteed, nende bürood ja sekretarid). Ka sotsiaalne infrastruktuur -- tervishoiuasutused, koolid, isegi postiside jms ei allunud vastavatele liiduliste keskorganitele, vaid Dalstroi kaudu NKVDle, hiljem Siseministeeriumile.

Magadani oblast ja kõik eespool mainitud nõukogude võimu ning kommunistliku partei struktuurid moodustati 1953.a.

Kolmekümnendate aastate keskpaigaks oli Kolõma keskrajoonides juba rajatud laialdane teedehituse, ehitus- ja kaevandusettevõtete võrk. II Maailmasõja alguseks oli trusti Dalstroi tootmisstruktuur täielikult välja kujunenud. See koosnes mäetööstusvalisustest, ehitus-, teede-, geoloogilise luure j.t. valitsustest.

Kaevandused, rikastusvabrikud ja karjäärid kuulusid mäetööstusvalitsuste koosseisu.

Kogu ehitus- ja tootmistegevus baseerus Dalstrois täielikult vangide-sunnitöölise tööjõul.

Kolõma karmide looduslike olude ning laagrites kehtestatud ebainimlike elu- ja töötingimuste tõttu oli vangide suremus tohutu suur. Paljudes laagrites (näiteks Butugõtšagi ja Galimõi kassiteriidikaevandustes) vahetus põhitöödel kontingent keskel läbi ühe aastaga. Administratsiooni see kuigivõrd ei häirinud, sest tõenäoliselt oli selline kadu ja samuti uue

kontingendi kohalettoimetamine süsteemis planeeritud ja küllaltki korralikult organiseeritud.

Trusti Dalstroji varustas tööjõuga USVITL

Kõigi mäetööstusvalitsuste juures olid laagrid, tootmis-ettevõtetel aga igaühel oma laagrijaoskonnad. Üksikutes eraldi paiknevates kaevandustes ja karjäärides olid OLPid (-- üksik laagripunkt, laagri keskuses KOLP –). Väiksemaid, tihti ajutisi laagripunkte nimetati ka *podkomandirovka* deks.

Eraldi laagrid USVITLi alluvuses oma vastavate allüksustega olid UŠOSDORil

(– Maanteeede Valitsus) ja Transpordivalitsusel. Lühendatult kandsid need nimetusi vastavalt Dorlag (keskusega peatrassi 103. km-l Karamkenis) ja Translag (keskusega peatrassi 285. km-l Mjakitis).

Tootmisüksusi ja vastavalt ka laagreid ja nende allüksusi moodustati ja likvideeriti vastavalt maardlate eksploatatsiooni võtmisele ja ammendamisele.

Andmete nappuse tõttu on praegu võimatu välja joonestada laagrite struktuure ja alluvusskeeme kogu nende eksisteerimisperioodi vältel.

Aastatel 1945-55, kui eesti vangid viibisid põhiliselt Kolõmal, oli USVITLil 10-12 laagrit, mis vastasid mäetööstusvalitsustele, ja igas neist 5-25 laagrijaoskonda, mis omakorda vastasid tootmisettevõtetele:

- Indigirka, keskus Ust-Nera, asutatud 1941.a.;

- Jana, keskus Ege-Haja (mõnedel andmetel Batagai), asutatud arvatavasti 1930-ndate aastate lõpul;
- Jugo-Zapadnoi (edela-), keskus Seimtšan, asutatud 1937.a.;
- Južnoi (louna-), keskus Orotukan, asutatud 1935.a.;
- Magadan, keskus Magadan, asutatud 1931.a.;
- Omsuktšan, keskus Omsuktšan, asutatud arvatavasti 1940.a.;
- Severnoi (pohja-), keskus algul Hatonnaahh, hiljem Jagodnoi, asutatud 1935.a.;
- Zapadnoi (lääne-), keskus Sussuman, asutatud 1938.a.;
- Zorzjanka, keskus Zorzjanka;
- Tenka, keskus Ust-Omtšug, asutatud 1940.a.;
- Tšai-Urja, keskus Neksikan; see laager eksisteeris 1941-46 Tšai-Urja jõe orus asuvate kullamaardlate intensiivse kaevandamise ajal. Enne ja pärast seda perioodi kuulusid selle piirkonna laagrid Zapadnoi valitsuse alla;
- Tšaun-Tšukotka, keskus Pevek, asutatud 1939.a.;

- Tšukotstroi, keskus Egvekinot, asutatud 1946.a.

Kindlasti olid laagrid ja laagrijaoskonnad vastavalt noukogude ka tavadele nummerdatud, kuid need numbrid pole meil teada. Seeparast on kinnipidamiskohtade loetelu koostatud asulate või tootmisettevotete järgi, kus need kinnipidamiskohad asusid ja/või mida nad teenindasid.

Kuni 1948. aastani olid poliitvangid ja kriminaalkurjategijad koos ühistes laagrites. Siis aga otsustati "eriti ohtlike riiklike kurjategijate" kinnipidamiseks rajada range režiimiga erilaagrid (vt. lisa 1 [16, dok.347] NSV Liidu siseministri käskkiri nr 00219). Algul moodustati viis laagrit, hiljem oli neid seitse-kaheksa ja nad kandsid teadaolevalt järgmisi numbreid ja koodnimesid:

- erilaager nr 1 - asukohaga Komi autoomses vabariigis keskusega Intas;

- erilaager nr 2 - Gorlag (- mäelaager) Jenissei suudmealal, keskusega Norilskis;

- erilaager nr 3 - Dubravlag (- tammikulaager) asukohaga Mordva autonoomses vabariigis keskusega Temnikis;

- erilaager nr 4 - Steplag (- stepilaager) asukohaga Kasahstanis;

- erilaager nr 5 - Berlag (- rannikulaager) Kolomal keskusega Magadanis;

- erilaager nr 6 - Retšlag (- jõelaager) Komi autonoomses vabariigis keskusega Vorkutas;

- erilaager nr 7 - Ozjorlag (- järvelaager) Baikali-Amuuri piirkonnas keskusega Taišetis.

erilaager nr. 8 - Pestšānlag (– liivalaager), asukoht Kasahstanis, keskus

Karagandas.

Iga Berlagi vangis isikliku toimiku esikaanel oli suur tempel "5" ja diagonaalne punane triip.

Berlag moodustati tsikute USVITLi laagrijaoskondade baasil. Sellel laagril oli 16-20 laagrijaoskonda. Berlagi moodustamine toimus arvatavasti raskelt. Kskkirjas 00219 esitatud nudmise alusel pidanuks 1. septembriks 1948 Berlagis olema 30 000 vangis, kuid 1. jaanuaril 1949 oli NKVD koondaruandes mrgitud vangide arvuks erilaagris nr 5 kokku vaid 17 092 [16, II k. dok.423], neist eestlasi 734. USVITLis oli selle aruande jrgi 137 139 vangis, neist eestlasi 604 (ei maksa lasta end petta suhteliselt vikestest arvudest - need thendavad vaid seda, et aruande koostamise momendil oli elus nii ja nii palju vange).

Teadaolevate Berlagi laagrijaoskondade numbrid on loetelus ra toodud.

Berlag likvideeriti 1954.aastal, prast Stalini surma, kui kik Koloma laagrid koondati jlle htsesse ssteemi, mis sai koodnimeks "Ettevt AV-...". Selle ssteemi koodnumbrite struktuuri ei ole siiani nnestunud vlja selgitada.

Laagrite komplekteeriti vangidega Kaug-ldast, algul Nahhodkast, hiljem Buhta Vanino tapilaagrist, mis valmis 40. aastate teisel poolel. Sealt viidi vangid laevadega Nagajevosse (Magadani sadam), Egvekinoti, Peveki, Zeljoni Mssi ja Ust-Jana sadamasse. Buhta Vanino tapilaagris oli 1950.a. suvel 28 tsooni, igas tsoonis 1000-2000 vangis, kes kik saadeti he navigatsiooniperioodi jooksul Kaug-Phja laagritesse. Suve jooksul tideti neid tsoone mitu korda.

Vangide veoks ostis NLiit 1935.a. Hollandist kolm laeva - "Jagoda", mis hiljem nimetati mber

"Dalstroj'ks" (mahutavus 8 000 vangi) ja "Džurma" ning "Kulu" (mahutavus 6 000 vangi kumbki). 1937.a. osteti neile lisaks "Nikolai Ježov" (hiljem "Felix Dzeržinski"), millega vange hakati vedama pärast sõda. Siis voeti vangide veoks kasutusele ka II Maailmasoja ajal lääneliitlastelt saadud "Liberty" tüüpi kaubalaevad "Nogin", "Jerevan", "Vitebsk", "Sovetskaja Latvija", "Balhašš", "Lvov", "Kamenets-Podolsk". Igale laevale pandi 6000 – 8000 vangi.

Kokku veeti laevandustöötajate arvestuste kohaselt Nagaejevo sadamasse kuni kaheksa miljonit vangi [11, lk 53]. Autori peab siiski toenäolisemaks, et arv kaheksa miljonit ei kajasta ainult Nagajevosse, vaid koigisse Kaug-Pohja sadamatesse veetud vangide üldarvu.

II. Kuidas sattusid poliitvangid Eestist Kaug-Põhja ja mis neist seal sai

Nende piina-pigistused,

nende vaeva-väsimused

muistsed kallid mälestused

kostku meile kustumata.

"Kalevipoeg"

Esimesed eestlased sattusid poliitvangidena Kolõmale 1930. aastate massirepressioonide aegu eesti asulatest Venemaal. Oma mälestusi sellest ajast on avaldanud eesti kommunistliku liikumise tegelane 1924. aasta mässust osavõtja ja hilisem põrandaalune Heinrich Ross [15], kes arreteeriti NLiidus 1937. aastal.

Praegu teadaolevatel andmetel ei ole 1940-41 Eestis arreteeritud eestlasi suuremate tappidega Kolõmale saadetud. Esimene eselon - 38 vagunit umbes 1200 mehe ja 16 naisega - asus Tallinna Lasnamäe tapivanglast Kolõma poole teele 27. aprillil 1945.a. Teekond Nahhodkani loomavaguneis kestis üle kuu aja. Nahhodka tapilaagris peeti vange karantiinis kümme päeva. Mereteekond laevaga "Felix Dzeržinski" Buhta Nagajevo sadamasse (Magadani) vältas nädalapäevad. Seal toimetati vangid autodega laagritesse [4,17].

Aastatel 1946-48 saadeti veel vähemalt 3 eseloni (Artemi Raavel mäletab, et 1948.a., kui saadeti ära kõik eesti laagrites kinnipeetavad poliitvangid, oli ešelonis 40 vagunit, kokku umbes 2000 mehega).

Viimane teadaolev otsetapp 12 vagunit (umbes 600 inimest, neist pooled kriminaalvangid), sealhulgas üks vagun naisi, saadeti Endel Palmiste andmeil Lasnamäelt Vaninosse teele 12. aprillil 1951. See tapp saabus Vaninosse 10. mail. Huvitav on mainida Gulagi dispetšer-teenistuse korraldamise kohta, et tapp Riist tuli sisse 11. mail ja Vilniusest 12. mail. Eestist toimetati vange Kolõmale ka väiksemate partiidena ja üksikult kuni 1952. aastani. Näiteks, saadeti nende ridade autor 1951.a. kevadel Lasnamäe vanglast paarikümnemehelise partii koosseisus tappi stolopiniga. Selle partii teekond kulges vahepeatuste ja ümberistumistega läbi Leningradi (Peterburi), Kirovi (Vjatka), Sverdlovski (Jekaterinburgi) ja Novosibirski tapivangla Krasnojarski tapilaagrisse. Seal formeeriti umbes 40 loomavagunist ešelon, mis saadeti Vaninosse. Kogu teekond Lasnamäe vanglast sihtkohalaagrini Kolõmal (Orotukan) kestis umbes kolm kuud.

Pärast Steplagi ja Gorlagi vangide ülestouise ning võib-olla muudelgi põhjustel toodi eestlasi Kolomale ka teistes N.Liidu osades asunud laagritest, nii et aastatel 1945-56 vois Kaug-Pohja laagrites viibinud eestlaste üldarv autori hinnangul olla vähemalt 6000 - 8000 inimest.

Paljude vangide hukkumises oli süüdi äärmiselt küüniliselt väljamoeldud ja ratsionaalselt rakendatud toitlustamise ja arvestuste süsteem. Kolomal olid nii USVITLi kui ka Berlagi laagrites vangide toidunormid diferentseeritud soltuvalt töönormide täitmise protsendist, kusjuures toidunormi suurenemine ei korvanud täielikult suurema töönormi täitmiseks vajalikku energiakulu.

Venda Soelsepa andmeil oli mittetöötava vangiga päevane teoreetiline toidunorm Duskanja laagrijaoskonnas 1946.a. järgmine:

Leib (+ jahu leivajuuretiseks + jahu toidumaitseks s.t. soustiks)

$560 + 40 + 4 = 604 \text{ g } 1300 \text{ kcal}$

2. Tangained (neist tehti 2 korda päevas

suppi ja üle kahe päeva putru) 70 " 235 "

3. Suhkur 17 " 66 "

4. Liha 27 " 33 "

5. Voi 12 " 88 "

6. Juurvili (kui seda polnud, tuli see

asendada tangainetega) 180 " 90 "

7. Kala 120 " 60 "

8. Sool 1 " -

Kokku 1872 kcal

Seejuures tasuks meenutada, et inimese ööpäevaseks madalaimaks energiakuluks (vaimse töö puhul) loetakse 2 200 - 2 400 kcal. Praktiliselt ei saanud aga reavang sedagi normi kätte, sest valvurite ja köögitööliste hulgas lokkas vargus.

Niisuguses olukorras hukkus enamik vange üldtöodel esimese talve jooksul. Neil, kes elasid selle talve üle, oli suur šanss ellu jääda. Peab mainima et 1948. aastal suurendati toidunorme

tunduvalt.

Teatavat, ehkki mitte enam määravat rolli vangide hukkumises mängis ka 1948.a. rakendatud karistusaja lühendamise arvestussüsteem. Selle järgi arvestati soltuvalt töö raskusest ja kvalifitseeritusest ning töönormi täitmisest üks tööpäev 1,25 - 3 karistuspäeva eest. Siin sai otsustavaks juba vangi enda taiplikkus ja arukus, kas ta oskas süsteemi oskuslikult ära kasutada ja pääses tunduvalt varem laagrist välja, või hakkas motlematult rasket tööd rabama ning hukutas end. Need poliitvangid, kellele aastatel 1944-47 oli moistetud kuni 10 aastat vabadusekaotust ja kel oli olnud onne ellu jääda, hakkasid arvestuste alusel laagritest vabanema juba 50-ndate aastate algul, kuid reeglina jäeti nad samasse asumisele isegi sel juhul, kui kohtuotsuses polnud asumist ette nähtud.

Eraldi tuleb mainida neid, kellele ei olnud karistus oli määratud mitte sojatribunal, vaid Erinoupidamine (). Vangi karistusaja lõppemisel too kohtuväline organ sageli lihtsalt pikendas seda. Näiteks viibis sinne autor laagris koos ühe hiinlasega, kes oli saanud karistuse 10 aastat vabadusekaotust juba 1932.a. 1942.a. pikendati seda 10 aasta võrra ja 1952.a. veel viie aasta võrra.

Põhiline poliitvangide vabastamine algas GULAGi süsteemis üsna varsti pärast Stalini surma 1953.a., ent massiliseks muutus see 1954.a., kui vangilaagrite valitsuste juurde moodustati erilised komisjonid karistuste läbivaatamiseks ja vähendamiseks ning eriti pärast NLiidu Ülemnõukogu Presiidiumi 17. septembri 1955.a. amnestiaseadlust (vt. lisa 2).

Samal ajal hakati vabastama asumiselt ka neid vange, kes olid varem lahti saanud ja jäetud sundasumisele.

Autori hinnangul jäi Kaug-Põhja saadetud eestlasi poliitvangidest ellu ja tuli Eestisse tagasi 8 - 12 %. Ülejäänud hukkusid ebainimlike tingimuste tagajärjel. Et valdav enamik suri juba mõne esimese kuu jooksul, ei mäleta kahjuks ka ellujäänud neist paljude nimesid. Pealegi oli rohkesti laagreid, kust pole teada lihtsalt ühtegi tagasi tulnud vangi. Käesolevas ülevaates avaldatud vangide nimed on kirja pandud saatusekaaslaste mälu järgi, mistõttu neis võib esineda ebatäpsusi ja moonutusi.

Andmeteoses "Poliitilised arreteerimised Eestis 1940-88" [22] sisaldub register

kinnipidamiskohtade järgi. Selles on 706 Kaug-Põhja vangistuspaikades karistust kandnud poliitvangi nimed (vt. registrit). Kahjuks on see register KGB toimikute kehva kvaliteedi ning nende täitmist iseloomustava kirjaoskamatus tõttu tulvil vigu ja ebamäärasusi ning seda ei saa võtta aluseks tegelike kinnipidamiskohtade väljaselgitamisel.

III. Mida kujutasid endast eriti range režiimiga

vangilaagrid (Berlag)

Kuna vangide etapeerimis-, elu- ja töötingimusi on küllalt põhjalikult ja tõetruult kirjeldatud memuaarkirjanduses, ei pea autor siinjuures otstarbekohaseks neil asjaoludel pikemalt peatuda.

Küll on aga asjakohane kirjeldada Berlagi režiimi iseärasusi, sest need ei ole seni üldteatavaks saanud, kuigi valdav enamus eestlastest 1940-50-ndate aastate poliitvange Kolomal on selle laagri mitmest osakonnast läbi käinud.

Berlagi režiimi sätestas NLiidu siseministri kindral-polkovnik S.Kruglovi 1948. aasta oktoobris

kinnitatud juhend (vt. lisa 3 [16, dok. 412]), mis kehtis moningate väikeste muudatustega kuni Berlagi likvideerimiseni. Et aga Moskva oli kaugel, harrastas laagriadministratsioon seda juhendit rakendades rohkesti "loomingulist isetegevust".

Tööpäev kestis Berlagis 10 - 12 tundi, puhkepäevi oli küll ette nähtud neli korda kuus, aga tegelikult anti neid eri laagri-jaoskondades vastavalt administratsiooni äranägemisele tihti kuu kohta vaid üks kuni kolm. Erariiete kandmine oli keelatud. Rahapalka ei makstud ja raha ei tohtinud olla (see reegel kaotati 1952. aastal, mil hakati töötasu arvestama ja mingi osa sellest maksti vangile ka kätte, et ta saaks laagripoest veidi söögilisa või suitsu osta). Vois kirjutada 2 kirja aastas. Konvoivabu vange ei olnud, ööseks pandi barakid lukku. Rangelt oli keelatud igasugune töövälise suhtlemine eraisikutega. Sellise suhte ilmsikstulekul anti mõlemad kohtu alla ja said karistuse.

Kinnipeetavate väline erinevus seisnes peamiselt selles, et igale vangile oli antud identifitseerimistähis, mida administratsioon kasutas nime asemel. Identifitseerimistähis koosnes kolmest sidekriipsudega eraldatud osast, näiteks *M-2-881*. Esimene oli ühest slaavi tähest koosnev indeks, teine ühekohaline seerianumber ja kolmas kolmekohaline järjekorranumber seerias. Tähistuses esines paiguti ka erinevusi. Seerianumber võeti tarvitusele peale seda, kui terve tähestik oli esimene kord ära kasutatud, mitte kõikjal ei eraldatud teda sidekriipsudega ja mõnel pool pruugiti hoopis rooma numbreid.

Arvesse võttes viimaseid teadaolevaid identifitseerimistähiseid võis Berlagist läbi käinud vangide üldarv olla 350 000 - 400 000 inimest. Edmund Heintare, kes töötas vangina aastatel 1949-51 Berlagi tapilaagri (18. laagrijaoskonna) eriosakonnas (), mis tegeles vangide arvestusega, on hinnanud, et vangide kartoteegis võis olla umbkaudu 35 000 kaarti. Kui arvestada 10 % ellujäänutega, siis tunduvad need arvud tõenäolistena.

Identifitseerimistähised omistati vangidele Berlagi saabumisel. Otse Berlagi toodutel toimus see 4. km tapilaagrijaoskonnas, juba varem Kolõmal USVITLi süsteemis olnuil siis, kui nad vastavasse Berlagi süsteemi laagrisse kohale jõudsid.

Identifitseerimistähise kandmine vangiriiete paremal põlvel, seljal ja mütsi ees oli kohustuslik.

Tähis kirjutati musta värviga valgele riidest või plekist lipikule mõõtmetega 6x15 sm, ning õmmeldi ettenähtud kohale. Lipiku all olid rõiuvas katki lõigatud. Mõnelpool lubati tähised kirjutada ka otse riietele.

Kuni Berlagi moodustamiseni eksisteerisid ka USVITLi süsteemis erirežiimiga laagrijaoskonnad - nn sunnitöölaagrid (), mis olid moodustatud NLiidu Ülemnõukogu Presiidiumi 1943.a. 22. aprilli seadlusega. 1947.a. septembrikuus oli NLiidu sunnitöölaagrites 60 021 vangid [16, dok. 448]. Nende laagrite režiim sarnanes Berlagi omaga. Pärast Berlagi moodustamist formeeriti nad ümber Berlagi laagrijaoskondadeks või toodi neist vangid Berlagi üle. Ka sunnitöölaagrite vangid kandsid identifitseerimistähiseid, kuid nende süsteemi ei ole onnestunud välja selgitada.

IV. Kaug-Põhja vangistuspaigad

, ,

,

[Kolma, sa Kolma, imeline maa,

ainult tosin talvekuud, suvekuud on muud]

Vangide folkloor

Järgnev Kaug-Põhja vangistuspaikade loetelu on antud tähestikulises järjekorras. Loetelus on toodud 296 vangistuspaiga (laagrijaoskonna, üksiku laagripunkti, teadaolevail juhtudel ka *podkomandirovka*

) lühikirjeldus - ettevõtte, milles kasutati vangide tööjõudu, asukoht, kaugus lähimast sadamast, vangistuspaiga administratiivne alluvus, eksisteerimisaeg, vangide hulk ning kes eestlastest on teadaolevalt seal viibinud.

Mõistetavail põhjustel on paljude vangistuspaikade kohta toodud andmed puudulikud.

Kaugus põhisadamatest on antud sulgudes. Arvud näitavad kaugust Magadanist (või mõnest teisest põhisadamast, misjuhul selle nimi on antud) kilomeetrites, kusjuures esimene arv märgib vangiveo tee pikkust peatrassil, teine ja kolmas haruteedel. Eriti viimased on sageli ligikaudsed. Täht "z" tähendab ajutisi taliteid. Näiteks, 341 + 91 + 300 z km tähendab: 341 km Magadanist mööda peatrassi (*Magadan - Ust-Nera*), 91 km mööda kõrvalteed (*Strelka - Ust-Srednekan*) ja veel ca 300 km mööda taliteed so mööda külmunud Kolõma jõge.

Jakuudi- ja evenikeelsetes kohanimesedes on rõhk viimasel silbil, mida tuleb hääldada pikalt. Näiteks Tenka - *tenkaa*, Burhala - *burhalaa*, Tšai-Urja - *tšaiurjaa*.

1. **AGROBAZA** (vn 'agrobaas'), põllu- ja metsatööttevõtte Tenka r., (91 + 239 + 40).

Tenka laagri Duskanja l/j OLP, avati 1940-ndate algul, oli naiste ja meeste tsoon.

1953-55 viibisid seal G. Kivimets, õed Aino ja Valve Pormeister, Silvia Ein, Ageeda Paavel, Dagmar Trimm.

2. **ADÕGLAHH**, kullauhtla Sussumani r., (740 + 60).

Tšai-Urja laagri l/j, avati 1940-ndate algul, suleti 1950. paiku.

3. **AJAN-ÜREHH** (vn Ajan Urjah, jak 'teekonna jõgi'), kullauhtla polügoon Sussumani r.

Tšai-Urja laagri p/k, tegutses sõja ajal.

4. **ALJASKITOVO**, volframimaagi kaevandus (sügavus kuni 600 m, igikelts u 80 m) ja maagi-rikastusvabrik Ust-Nera r., (1042 + u 120).

Indigirka laagri ja Berlagi l/j, avati 1941, suleti 1955. Vange oli u 3500.

1945-55 viibis seal A. Maasing, kes mäletab u. kümnest eestlasest ainult Erich Ingver'it. Jüri Hanko (u. 1950): Aassalu, Ojastu Tartumaalt, raudteelane Laar, Lepp Virumaalt. 1948 viibis seal Vootele Käbala.

5. **AMBARTŠIK** (vn 'aidakene'), jõe ja meresadam, laod ja transpordiettevõtte Kolõma jõe suudmes Nižnekolomski r.

Zorjanka laagri OLP, avati 1932, suleti pärast 1954. aastat.

1946. a. oli seal Koit Räni. 1945 a. olid tapivagunis temaga koos ltn. Valdo Rannik ja sportlane A. Klumberg-Kolmpere (maailmarekord kümnevõistluses 1922).

6. **AMGUEMA** (tš 'lai jõgi'), ehituse, tee-ehituse ja -parandusettevõtte Egvekinoti r., (100 km Egvekinotist).

Tšukotstroilaagri l/j, avati 1947-48 paiku, suleti pärast a. 1954.

7. **AMMONALNAJA** (lõhkeaine ammonaali järgi), tõenäoliselt lõhkeaineladude asukoht:

1) Sussumani r. Zapadnoi laagri p/k, tegutses 1940. a-tel;

2) Jagodnoi r., (403) Južnoi laagri p/k, tegev 1930-ndate keskelt 1950-ndate alguseni.

8. **ANITŠI** (), kaevandus, täpsemad andmed puuduvad.

Seal oli Johannes Hermale.

9. **ANNUŠKA** (vn 'Annake'), kullauhtla ja tee-ehitusettevõtte Jagodnõi r., (347 + 46).

Južnoi laagri l/j, hiljem OLP. Olid meeste ja naiste tsoon. Avati 1930. a-te keskel, suleti u 1945.

10. **ARARAT**, kullauhtla polügoon Jagodnõi r., (256 + 31 + 30).

Južnoi laagri p/k, tegutses 1930. aastatel.

AREK (Arkagala Rajooni Energiakombinaat, lühendatud nimi), vt. ARES

11. **ARES** (vn lüh Arkagala Rajooni Elektriijaama nimetusest), ka AREK, Kedrovõi, TETs-3, söekaevandus, soojuselektriijaam, ehitusettevõtte Sussumani r., (731 + 3).

Zapadnõi laagri ja Berlagi l/j, avati 1930-ndate lõpul, suleti 1955 või 1956.

A. Metsik (A-946, viibis seal 1948jj.) mäletab, et laagris oli u 500 vangi, neist eestlasi u 30. Seal suri Evert Viljandimaalt. A. Kütaru mäletab, et 1951 oli eestlasi palju. L. Toode (G-1-365) mäletab, et 1955 oli eestlasi 20-30.

12. **ARHA-ÜREH** (vn Arga-Jurjah, jak 'lääne jõgi'), Marina Raskova nim kullauhtla polügoon Tenka raj., (90 + 425 + 10).

Tenka laagri Marina Raskova 1/j p/k.

13. **ARKAGALA** (ka šaht nr. 9), söekaevandus Sussumani r., (750).

Zapadnõi laagri ja Berlagi 1/j, avati 1939, suleti 1955. a. kevadel. Sama 1/j alla kuulusid eraldi OLP-idenä söekaevandused šaht nr. 6/7 (trassi 734. km-l) ja šaht nr. 10 (trassi 739. km-l). Kokku oli 1/j -s umbes 1500 vangi.

Artur Kütaru mäletab, et 1951 oli seal eestlasi palju, Lennart Toode (G-1-365) väidab, et aastatel 1953-55 oli vange 2000-3000, neist eestlasi 40-50. 1948 oli seal Vootele Käbala.

ARMAN (ev 'allikas'):

14) Metsatöõettevõte Hassõni r., (90 + 72 + 10).

Tenka laagri OLP ()

15) Põllutöövõtte ja kalatööstus Ohhoota mere rannikul Ola r., (50).

Magadani laagri 1/j ()

16. **ARTÕK** (jak 'suur tee'), autobaas, autoremonditöökojad, ehitusjaoskond Ust-Nera r., (920).

Translagi 1/j. Avati 1940-ndate algul, suleti 1950-ndate keskel.

17. **ATKA** (ev 'veevaene koht'; II variant – vn lüh. ATK [Avtotransportnaja kolonna] 'autotranspordikolonn'; III variant – vn 'põrgukene'), autobaas, autoremondi töökojad, ehitusjaoskond Jagodnoi r., (208).

Translagi 1/j. Avati 1930-ndate keskel, suleti 1950-ndate keskel.

Venda Sõelsepp, kes viibis seal 1949-51, mäletab, et vange oli 1000-2000. Eestlastest Laik Tallinnast, Karl Lulla, Richard Pastarus Valgamaalt, Pettai Võrumaalt, näitleja Viktor Tarm Pärnust, Aleksander Vihmaru.

18. **BAHHAPTŠA**, kullauhtla (polügoon) Tenka r., (90 + 72 + 80 z).

Tenka laagri 1/j või OLP.

19. **BALAGANNOE** (vn 'telgi, baraki'), põllutöö- ja kalapüügijettevõtte, ehitusjaoskond Ohhoota mere rannikul Ola r., (150).

Magadani laagri 1/j. Avati 1930-ndate algul, suleti 1950-ndate keskel.

1946-47 viibis seal Artemi Raavel, 1947 õed Aino ja Valve Pormeister.

20. **BALÖGÖTŠAN** kassiteriidikaevandus Kolõma jõe kaldal Srednekani r., (347 + 91 + 300).

Jugo-Zapadnõi laagri 1/j.

21. **BATAGAI**, kassiteriidi rikastusvabrik, Verhojanski r. keskus, (1042 + u.1500 z); Jana suudmest jõge mööda 743 km.

Jana laagri 1/j, (vahepeal ka keskus, KOLP), avati 1937, vange u. 2000. Esimesed poliitvangid (umbes 2500 meest) saabusid Jana laagrisse 1951. a. otsetapiga Vaninost Batagaisse Liberty tüüpi laevalt "Kamenetsk-Podolsk" laaditi nad ümber jõepraamidele Kongustahhis (Endel Palmiste andmeil). Batagaist veeti nad laiali mööda kõiki Jana laagrijaoskondi. 1955. a. lõpus koguti kõik poliitvangid jälle Batagaisse. Laagri ülem oli major Stepanenko.

1952-53 olid seal Koit Räni, Heiki Laast.

22. **BELITŠAN**, kullauhtla Sussumani r., (644 + 10).

Zapadnõi laagri 1/j. Avati 1940. a. paiku, suleti 1950-ndate algul.

Seal olid Henrik Laumets ja Artemi Raavel, kes mäletab, et vange oli 1948. a. 200-300.

23. **BELITŠJE** (vn 'orava'), kullauhtla (polügoon) Jagodnõi r.

Severnõi laagri 1/j (OLP), tegutses 1930-ndatel aastatel.

24. **BELLAG**

BELOVI-NIMELINE vt. Imeni Belova

BERELJOH (jak 'hundi'), autobaas, autoremonditöökojad Sussumani r., (647):

25. Translagi 1/o, avati 1930-ndate keskel, suleti 1950-ndate keskel.

26. Zapadnõi laagri, hiljem ettevõtte AV-6 1/j samas asulas, kullakaevandus, avati 1938. a.

Artemi Raavel (viibis seal 948-49) mäletab, et vange oli 200-300, eestlastest August Rohtla.

Asumisel olid: Laumets, Heinrich Ross, Linda Salm, Felix Tipner, Torop, Vallikivi, Vanamölder.

27. **BERENTAL**, kullauhtla polügoon Jagodnõi r., (310 + 5).

Južnoi laagri 1/j, tegutses 1930-ndatel aastatel

BERIA-NIMELINE vt. Imeni Beria

28. **BERING** ()

BERLAG vt. ptk. III.

29. **BODRÕI** (vn 'reibas'), hiljem Kurtšatovski, kullauhtla Tenka r., (90 + 181 + 1).

Tenka laagri 1/j. Avati 1940. a. paiku, suleti 1950-ndate keskel.

Seal oli Rudolf Käär.

30. **BOLŠEVİK**, kullauhtla Sussumani r., (685).

Tšai-Urja laagri l/j, avati 1939. a., suleti 1950-ndate keskel.

31. **BORISKIN** (vn 'Borissi oma', Kolõma esimese kullaleiukoha avastaja Boriss Seiffullini nime järgi), kullauhtla (esimene Kolõmal, töötas al. 1929. a.) Jagodnõi r. (347 +85).

Južnoi laagri l/j. Avati 1930-ndate aastate algul, suleti 1940-ndate aastate keskel.

1950-ndate lopul avati selsamal territooriumil uhtla Semiletka, kuid seal enam laagrit ei olnud.

BUDJONNOI-NIMELINE vt. Imeni Budjonnogo

BUHTA VESJOLAJA (vn 'lobus laht'), vt. Vesjoloi

32. **BUIDOTŠANSKI**, kullauhtla polügoon Sussumani r., Zapadnoi laagri p/k.

33. **BURGALI** (ev 'papli'), võib olla ka Burtalinski (Burgalit mitte segi ajada Burgavli asulaga Jakuutias), Marina Raskova-nim. kullauhtla polügoon Tenka r., (90 + 239 + 30 z).

Tenka laagri Marina Raskova l/j p/k.

34. **BURHALA**, kullauhtla Jagodnõi r., (578).

Severnõi laagri l/j, avati 1940. a., suleti 1950-ndate aastate algul.

Seal olid lühikest aega asumisel Teodor Ers, Vilma Jõesalu ja Teodor Tamme.

35. **BURKANDJA**, kullauhtla Sussumani r., (644 + 42 + 59).

Zapadnõi laagri l/j, avati 1940-ndate aastate algul, suleti 1950-ndate aastate algul.

36. **BURTALINSKI** (), võib olla Burgali.

37. **BURUSTAHH**, Dorlagi DEU Ust-Nera raj., (956).

38. **BUTUGÕTŠAG** (ev 'surmaorg'). Kassiteriidi- ja uraanipigimaagi kaevandus Tenka r., (90 + 223 + 10).

Tenka laagri ja Berlagi 14. l/j. Kaevandus anti eksploatatsiooni 1940. a., kuid laager oli kindlasti olemas varem, sest vange kasutati geoloogilise luure töödel šurfide kaevamiseks, metsatööl, teede ja asula ehitustöödel ning kassiteriidi pesemiseks karjäärides arvatavasti juba 1930-ndate aastate algusest

Laagri koosseisus oli mitu OLP-i, teada on Verhnjaja B., Srednjaja B., Nižnjaja B., Rudnik, Fabrika, Vahhanka, kus oli ka naiste tsoon. Vange oli üksnes Rudnikus üle 3000. Pealaager suleti 1953. a. sügisel.

Ellujäänud eestlasi on teada: Johannes Hermale, Igor Kullamaa, Rudolf Käär ja naised Vahhanka OLPist. Eestlasi oli aga Butugõtšagis kindlasti palju. Üksnes 1951. a. suvel sinna saadetud tuhandemehelisest partiist "z-2-...", mis koosnes põhiliselt Balti riikide kodanikest ja lääne-ukrainlastest, oli 1952. a. kevadise "generalnaja proverka" ajal (selle kord aastas läbiviidud ülevaatuse käigus kontrolliti vangide vastavust nende isiklikele toimikutele) rivis 36 inimest [9]. P. Martõnov väidab, et Butugõtšagis hukkus kokku 350-380 tuhat inimest. Tänapäeval on seda arvu raske kinnitada või vaidlustada. On vaid teada, et surnud maeti "Šaitani" mäekurul igijäasse, millest nad liustiku orgu vajudes aegamööda välja sulasid ja said polaarrebaste ning ahmide söödaks. Endine Butugõtšagi vang P. Hmelnitski kirjutas autorile, et kogu org kuni Detrini jõeni olnud umbes 15 km pikkuselt inimluudega üle külvatud ja et 1955. ja 1956. aasta suvel oli spetsiaalne vangide komando neid sealt kokku korjanud ja põletanud. Ometi nägi autor veel 1964. a. suvel umbes 5-6 km pikkusel alal hulgaliselt valendavaid inimluid.

D-2, vt. Mjaundža

39. **DALNI** (vn 'kaugel'):

a) kullauhtla Sussumani r. Zapadnõi laagri l/j, tegutses arvatavasti aastail 1940-1950.

b) vt. Henikandža

40. **DEBIN**, ka LEVÕI BEREG (vn 'vasak kallas'), USVITLi keskhaigla (400 haige kohta), põllutöö, ehitus, varem ka silla- ja tee-ehitusettevõtte Kolõma jõe vasakul kaldal Jagodnõi r., (465).

Severnõi laagri haiglat teenindav l/j, tapi- ja jaotuspunkt, meeste ja naiste tsoonid.

Asutati 1930-ndate aastate keskel, suleti 1950-ndate keskel.

1946-51 viibis seal Johannes Tens, kes mäletab haiglast läbi käinud eestlasi: Kalju Alpere, Valeri Arakas, Niina Arumäe (Reitel), Teodor Ers, Heino Gustavson, Jaan Haljas, Hiiob, Hilbi, Vilma Jõesalu, Aleksander Kiik, Klimar, Herman Koppel, Liplap, Jaan Mets, Moon, Aksel Mäesepp, Mägar, Helmut Oit, Heino Pajuste, Karl Peet, August Pehka, Gustav Pukk, Pärni, Aleksander Rossi, Voldemar Ruubel, Erich Teras, Evald Vanamõlder. 1946 oli seal Vootele Kabala.

1951-52 viibis seal Erich Kruustük, kes mäletab Johannes Jakot Võrumaalt, ja Edi (Eduard) Vohni Tallinnast.

Vilma Jõesalu mäletab veel järgmisi eestlasi: Oskar Klimar, Aleksander Luik Petserist (või Võrust), Richard Mägi Petserist, Pärn (suri tuberkuloosi).

41. **DEGDEKAN**, kullauhtla polügoon Tenka r., (90 + 357 + 14 + ~20).

Tenka laagri Marina Raskova-nim. l/j p/k, töötas 1940-ndatel aastatel.

42. **DELJANKIR** (ühe eveni hõimu nimi), Sussumani r., (863).

Dorlagi DEU (arvatavasti VII või VIII), avati 1930-ndate lõpus, suleti 1950-ndate keskel.

43. **DEPUTATSKI** (vn 'saadiku, deputaadi'), kassiteriidikaevandus ja maagirikastusvabrik Ust-Janski r., (1042 + ~1500).

Jana laagri l/j, avati 1940-ndate aastate keskel.

44. **DETRIN** (ev 'turbasoo'), kassiteriidikaevandus () Tenka r., (90 + 223 + 50).

Tenka laagri l/j, avati 1940-ndate aastate algul, suleti 1950-ndate keskel.

45. **DIKI** (vn 'metsik'), kullauhtla (polügoon) Jagodnõi r.

Severnõi laagri l/j (p/k), tegutses arvatavasti 1930-ndail aastail.

46. **DNEPROVSKI** (vn 'dnepri'), kassiteriidikaevandus ja maagirikastusvabrik Jagodnõi r., (276 + 18).

Južnoi laagri ja Berlagi l/o, avati 1940, suleti 1954.

1949-51 viibis seal Lennart Toode, kes mäletab, et vange oli kokku 2000 - 3000, neist eestlasi 40 -50. Laagri ülem oli alampolkovnik Bilbo

Eestlased nimeliselt: L. Aasma, Aavik, kirikuõpetaja Harri Haamer, Laidoneri ihukaitsja
Osvald Jesjan, B. Juhaste, Kaev, Kalle, Kanni, Kiima, Viktor Koern, Kuningas (suri hiljem
Lazo 3. vabrikus), Kõosaar, Lemberg, Lillemets, Lillipuu, Lukk, M. Mooses, Orumaa, E.
Pedajas, Piir, Puurmeister, Raudsepp, Ruutsoo, Rätsep, H. Siirak, Tartu, S. Tuiksoo, Evald
Turgan, Eduard Uhke (suri seal), O. Valter, Veskimäe (suri seal), Richard Võlli.

1951-52 mäletab Venda Sõelsepp et vange oli 1200 -1300, neist eestlasi üle 25, nimeliselt
Arpad Arder, Jaan Ilves, Viktor Koern, August Meisalu, August Mengel Pärnumaalt, Ode,
Richard Pastarus Valgamaalt, Siig, Sinisalu, Sooman, metsavaht Tõnissoo Läänemaalt,
Richard Võlli.

47. **DORLAG** (vn, lüh. nimetusest *Dorožnoi lager* 'teelaager'), ka Karamken (Dorlagi keskasula nimi), Maanteede Valitsuse laager Hassõni r., (103).

Dorlag erines teistest USVITLi laagritest mõnevõrra oma koosseisult ja struktuurilt, sest tema allüksused olid loodud Dalstroji haldusterritooriumil asuva maanteedevõrgu remondiks ja hoolduseks. Maanteed Valitsuse alluvuses olid DEU-d; peatrassil Magadan-Ust-Nera oli neid 7: (1. arvatavasti Magadanis, 2. Jablonovõis); Tenka trassil asusid 9. DEU ja NDSU. Hooldatav tee jagunes distantsideks pikkusega 5 -12 km olenevalt ettenähtud tööde raskus- ja keerukusastmest. Iga distantsi teeremondipunktis oli tavaliselt üks barakk, milles elas olenevalt vajadusest 4-20 meest, kes töötasid maantee hooldustöödel konvoivabalt. DEU keskuses oli üks vangivalvur, kes kõik distantsid aeg-ajalt läbi sõitis ning DEU vange teenindav meditsiinitöötaja. Kuni Berlagi moodustamiseni oli poliitvange Dorlagis palju. (V. Sõelsepa andmed.)

Dorlagi keskus Karamkenis, l/| avati 1930-ndate algul, vange oli 100-120.

V. Sõelsepp (oli seal 1946-48) mäletab jägnevaid eestlasi: Jaan Ilves, Koppa, Nikolai Lillipuu, Eduard Lõhmus, Villu Mä'ndveer, Pere Saaremaalt, Gustav Raudsepp, August Riitsaar, Richard Süldvere.

48. **DOROŽNAJA** (vn 'teekonna'), Dorlagi distants Sussumani r. (Sellenimelisi p/k-sid on olnud ka teistes rajoonides).

49. **DOTŠIKALAHH**, kullauhtla polügoon Sussumani r.

Tšai-Urja laagri p/k, tegutses 1940-ndail aastatel.

50. **DŽELGALA**, kullauhtla Jagodnõi r. (558 + 34).

Severnõi laagri l/j, avati 1930-ndate keskel, siis oli seal ka naisvangide jaotus-tapipunkt, suleti 1950-ndate algul.

51. **DUSKANJA**, kullauhtla Tenka r., (90 + 239 + 38).

Tenka laagri l/j, avati 1940. a. paiku, suleti 1950-ndate keskel. Mitu OLPi ja p/k-d, Agrobaza OLPis põllu- ja metsatöö, invaliidide ja düstroofikute tsoon, naiste tsoon. Laagri ülem 1949-50 oli Bataev, režiimiülem Deineka.

Venda Sõelsepp, kes viibis düstroofikute tsoonis 1945. a. septembrist 1946. a. augustini, mäletab, et düstroofikuid oli 300-350, neist eestlasi umbes 30, nimeliselt: Kalev Epner Järvakandist, Jüri Freyberg, kapten Haas, Johannes Hermale, Hiob Saaremaalt, Voldemar Hunt, Jaan Ilves Valgamaalt, Jatsa, Johannes Kont Põltsamaalt, Käremaa, Johannes Loemaa, Lõhmus, Villu Mändveer Haapsalust, insener Raudmets (või Raudmägi) (suri seal), Gustav Raudsepp Põlvast, August Riitsaar, Sikka, Richard Süldvere, Taro, kapten Artur Tihnola (suri seal), leitnant Vari (suri seal).

Aastatel 1946-53 oli Duskanjas Aleksander Hermale, kes mäletab järgmisi eestlasi: Epner, Eesti kaitseväge kapten Haas, Hurt, Aksel Jatso Tallinnast, politseinik Oskar Kaarma Tallinnast, Kivimets, Karl Kongi Rakverest, Kont, Ants Kriiva Põlvast, maletaja Kullamaa, Käremaa Valgast, Harri Midt Tallinnast, Mändveer, Aleksander Paulus Tallinnast, Raudsepp, Riitsaar Põlvast, Leena Soidla, Otto Väljaots Rakverest.

1950-53 oli Duskanjas Gerhard Kivimets (praegu Niit), kes mäletab veel eestlasi laagrist: Hermale, Kalju Kerge, Ants Kand, Raimond Puusepp, Richard Sutt, Villem Võrro, Arved Õunapuu; asumisel: Helene Laatserus, Olga ja Valentin Kivimägi, Rudolf Käär.

1950-54 oli Duskanjas Eva Ganitševa.

52. **25 LET OKTJABRJA** (vn Dvadsat pjat let Oktjabrja '25 aastat Oktoobrist'), kullauhtla Sussumani r., (786).

Zapadnõi laagri l/j avati 1942, sulgemisaeg teadmata.

53. **EHE-HAJA** (jak 'karumägi), kassiteriidikaevandus Verhojanski r., (1042 + ~1500 z), Jana jõe suudmest 743 + 18 km.

Jana laagri keskus, KOLP, mitu p/k-d, avati 1943 (teistel andmetel juba 1937/39), vange kõigis tsoonides kokku u 1500-3000. Vahepeal oli Berlagi l/j, sel ajal asus Jana laagri keskus arvatavasti Batagis.

Pealaagrist 150 km kaugusel oli metsavarumise p/k, kus töötas u 150 vangi. 18 km kaugusel paiknes tee-ehituse p/k (kavatseti ehitada teed Taišetti), seal töötas u 100 vangi. Jana jõe 458. km oli jõelaevade talvitumise koht ja p/k, kus oli u 40 vangi.

1951-55 oli seal Harry Ritsberg, kellega koos olid Harry Alunurm, Amor, Aule Brinkmann, Udo Ilves, Evald Jakobson, Vello Kikkerpalu, Arnold Kurvel, Heiki Laast, Arvi Leet, Gunnar Lepp, Endel Palmiste, August Pau (Hunter), Kaarel Pedak, Richard Pihelgas, Pill, Rammo,, Elmar Sillaste, Saabas, Jaan Tiik, Elmar Tiimann, Erich Tutsu, Osvald Tähis, Anton Väljaots.

1952-53 oli seal Koit Räni.

1951. a. suvel oli laagriülem vanem Ganejev (end. polkovnik). Paljude Jana laagri l/j ja p/k-de ülemad olid sel ajal ise karistatud, näit. 18. km p/k ülem oli vanemseersant (end. major), Janski l/j ülem vanemleitnant (end. polkovnik), Kongustahhi l/o ülem kapten (end. polkovnik) jne.

54. **EGVEKINOT** (tš 'terav mägi'), sadam, laod, ehitusettevõte, tee-ehitus Beringi mere Anadõri lahe kaldal lultini r.

Tšukotstroi laagri l/j, avati 1940-ndate aastate keskel.

55. **EKSPEDITSIONNAJA** (vn 'ekspeditsiooni'), kullauhtla Jagodnõi r. (347 + 8).

Južnoi laagri l/j, avati 1930-ndail, suleti 1940-ndate aastate keskel.

56. **ELEKTŠAN**, metsa- ja puutööettevõte Hassõni r. (198 +25).

Južnoi laagri l/j, asutati 1930-ndatel aastatel.

Venda Sõelsepp mäletab, et aastatel 1948-49 olid seal Jaan Ilves ja Richard Võlli.

57. **ELGEN** (ev 'ahing'), põllumajandusettevõte Jagodnõi r., (465 + 63).

Kapsa- ja kartulikasvandus, kasvuhooned, lavad, kanafarm, umbes 500 piimalehma.

Severnõi laagri naiste l/j, avati 1936, suleti 1955 või 1956.

Agnes Linnamägi, Laine Vilba (Tiro) ja Helga Sundström (Tens), kes olid seal aastatel 1945-51, mäletavad, et vange oli 1000-2000, neist eestlasi 16, nimeliselt: Niina Arumäe (Reitel), Vilma Jõesalu, Miralda Lipping, Helmi Meldeste, Linda Puusepp, Heidi Rannik (Altpere), Maia Ruubel (Agasjan), Leida Sarv, Meeta Suve (Võssotskaja), Lilli Viita (Varik), Hilda Öövel ja Ester ().

Vilma Jõesalu mäletab lisaks eelnimetatutele, et seal olid veel Linda Salm ja Hilda Tamm (Klišžek).

1946 oli seal ka Vootele Käbala, kes sooritas ebaonnestunud pogenemiskatse.

58. **ELGEN-UGOL** (ev 'ahing' + vn 'süsi'), kivisöökaevandus Srednekani r., (347 + 91 + 60 z).

Jugo-Zapadnõi laagri sunnitöö I/j ja Berlagi I/j, avati 1939, suleti 1955.

Meinhart Olle (oli seal 1946-48) mäletab, et vange oli 1000 ümber, neist eestlasi paarkümmend. Karl Jõks mäletab nimeliselt: Aado Maser ja Erich Ingver. Vilma Jõesalu teab, et seal oli Harry Koitla.

59. **EMTÕGEI**, kullauhtla polügoon Sussumani r., (740 + 39).

Tšai-Urja laagri OLP ()

60. **ERIKI**, Tenka laagri OLP (), Tenka r., (90 + 239 + 15).

FABRIKA (vn 'vabrik'), maagirikastusvabrikute üldnimetus kaevanduste juures, näit. Lazo-nim., Butugõtsagis, Matrossovi-nim. jne.

61. **FROLÕTŠ** (vn kõnekeel 'Froli poeg'), kullauhtla Sussumani r. (697).

Tšai-Urja laagri I/j, avati 1939, suleti 1940-ndate lõpus.

FRUNZE-NIMELINE vt. Imeni Frunze

62. **GALIMÕI**, kassiteriidikaevandus, maagirikastusvabrik Omsuktšani r., (326 + 254 + 18).

Omsuktšani laagri I/j, meeste ja naiste tsoon, avati 1939, suleti 1950-ndate keskel.

GASTELLO-NIMELINE, vt. Imeni Gastello

63. **GEOLOGITŠESKI** (vn 'geoloogiline'), kullauhtla Jagodnõi r., (347 + 80).

Južnoi laagri I/j, avati 1930-ndatel, suleti arvatavasti 1940-ndate lõpus.

GERBA:

64. Kullauhtla Jagodnõi r., (254 + 20).

Južnoi laagri I/j, tegutses 1930-ndatel aastatel.

65. Metsatööjaoskond Jagodnoi r., (326 + 30).

Berlagi Orotukani l/j p/k, tegutses aastatel 1951-53, 60-80 vangi.

66. **GLUBOKI** (vn 'sügav'), kullakaevandus või -uhtla, Jagodnõi r., (542 + 40).

Severnõi laagri l/j (), tegutses arvatavasti 1930-ndatel aastatel.

67. **GLUHHARIINAJA** (vn 'metsise'), metsatööjaoskond (puidu tootmine Kanjoni ja Lazo kaevanduste jaoks) Srednekani r., (341 + 91 + 68 z + u.20),

Jugo-Zapadnõi laagri OLP, avati arvatavasti 1940-ndate keskel, suleti 1954.

August-Rudolf Pruljan (oli seal 1952) mäletab, et vange oli ca 125. Eestlasi mäletab: Mikk Tartust, Koskora Võrumaalt, Vanamets Pärnumaalt, Zirna.

GORKI-NIMELINE, vt. Imeni Maksima Gorkogo

68. **GORNJAK** (vn 'kaevur'), Tenka laagri p/k Tenka r.

69. **GORNÕI** (vn 'mäginne'), kullauhtla Jagodnõi r., (395 + 2).

Južnoi laagri l/j, avati 1930-ndate keskel, suleti 1940-ndate lopul.

70. **GRJAZNÕI** (vn 'must, räpane'), Zapadnõi laagri p/k Sussumani r., (775).

71. **GVARDEJETS** (vn 'kaardiväelane'), kullauhtla Tenka r., (90 + 357 + 14 + 6).

Tenka laagri l/j, avati 1940-ndate algul, suleti 1950-ndate keskel.

72. **HASSÕN** (ev 'loomakari, linnuparv'), ka HASSÕN-UGOL (vn 'süsi'), kivisõekaevandus Hassõni r., (80).

Magadani laagri l/j, avati 1937 või 1938, suleti arvatavasti 1950-ndate keskel.

73. **HATAREN**, kassiteriidikaevandus Omsuktšani r., (326 + 26 + 10).

Omsuktšani laagri l/j, avati 1941, suleti 1950-ndate keskel.

74. **HATŠALÕTŠA**, Tenka laagri OLP (), Tenka r., (90 + 425 + 12).

HATÕNNAHH (jak 'kase'):

75. Kullauhtla Jagodnõi r., (544 + 41 + 2).

Severnõi laagri keskus 1930-ndatel, hiljem l/j, avati 1934. a. paiku, suleti 1950-ndate keskel.

76. Kullauhtla Tenka r., (90 + 308 + 56).

Tenka laagri l/j, avati 1940-ndate aastate keskel.

77. **HENIKANDŽA** (ev 'põldpüü'), ka DALNI, kassiteriidikaevandus (hiljem rajati samasse asulasse uhtla Dalni) Tenka r., (90 + 394 + 12).

Tenka laagri ja Berlagi l/j, asutati 1940-ndate algul.

1946 oli seal Villu Mändveer, 1949-51 Valve Pormeister, 1954-56 mäletab Eha Tamre (T-2-834), et vange oli üle 3000; laagri ülem oli Nikitin.

78. **HETA** (ev 'paju'), ka HETINSKOE, kullauhtla Jagodnõi r., (250).

Južnoi laagri l/o, avati 1941, suleti 1940-ndate lopul.

79. **HILGOTŠA**, kassiteriidikaevandus Tenka r., (90 + 181 + 30).

Tenka laagri p/k.

HOLODNÕI (vn 'külm'):

80. Kullauhtla, hiljem kullakaevandus Jagodnõi r., (443 + ~30).

Severnõi laagri ja Berlagi l/o, avati 1930-ndate keskel, suleti arvatavasti 1954. a.

Anton Ainlo, kes viibis seal 1948 -52, mäletab, et vange oli 1000- 1200, neist eestlasi umbes 50, nimeliselt: Etti, Ilbi, Jaan Mets, Ottoson, Pere, Ott (Otto) Põhjala (suri seal). Raimond Parv, kes oli seal 1949-51, mäletab eestlasi: Haller, Kesler, Koppel, Lekstein, Mets, Tamm, Voldemar Tiisler, Vammus. 1951-52 oli seal ka J. Tens (z-4282), kes mäletab, et seal oli Hermann Koppel. Samal ajal oli seal ka Erich Krustük.

81. Kullauhtla Sussumani r., (670).

Tšai-Urja laagri l/j, avati 1941. a. paiku, kuuldavasti oli veel 1960-ndate keskel olemas.

82. **HUDŽAHH**, kullauhtla polügoon Sussumani r., (800).

Tšai-Urja laagri p/k.

IGUMENOVSKI (vn 'igumen', õigeusu kloostri vanem), vt. Imeni Belova.

83. **imeni BELOVA** (V.F.Belov - Dalstroi poliitosakonna ülem sõja ajal), varem IGUMENOVSKI, kullakaevandus, metsatöö, ehitusjaoskond Tenka r., (90 + 257 + 9).

Tenka laagri ja Berlagi l/j, avati 1943. a.

Otto Abo (A-1-588), kes viibis seal aastatel 1948-56, mäletab, et vange oli 1000 ümber, neist umbes 70 eestlast. Nimeliselt: Allik Rakverest, Loik ja Toots Sadalast, Parm Vägevalt, Talvik Laekverest, Tinn Mustlast.

84. **imeni BERIA** (Lavrenti Beria - NLKP KK Poliitbüroo liige, kõigi repressiivorganite kõrgeim ülem), kullauhtla (võib-olla ka kaevandus) Tenka r., (90 + u. 350). Pärast Beria hukkamist nimetati kindlasti ümber (vrd. Tšigitšinnahh). Et ellujäänud vange pole teada, pole asukoht ka täpselt identifitseeritud. Võimalik, et oli uhtla Tšigitsinnahhi territooriumil, mille lähedalt autor 1964. a.

suvel leidis mahajäetud laagri.

Tenka laagri l/j, avati 1930-ndate aastate lõpul.

Olevat olnud veel üks Beria-nim. uhtla, arvatavasti Tšai-Urja jõe orus Sussumani r.

85. **imeni BUDJONNOGO** (Semjon Budjonnõi - NL marssal), kullauhtla Tenka r., (90 + 280).

Tenka laagri l/j, avati 1941. a.

1945. a. viibisid seal Richard Võlli, Raoul Simson, 1956. a. Jaan Toomiste.

86. **imeni FRUNZE** (Mihhail Frunze – N.Venemaa ja N.Liidu riigitegelane, kodusõja-aegne väejuht), kullauhtla Sussumani r., (665).

Tšai-Urja laagri l/j, avati 1940-ndate algul.

87. **imeni GASTELLO** (Nikolai Gastello - sõjaväelendur N.Liidu kangelane), kullauhtla Tenka r., (90 + 293). Tenka laagri l/j, avati 1942, suleti 1955.

Aastatel 1947-53 viibis seal Jüri Freyberg, kes avaldas oma mälestused [4], milles eesnimede järgi mainib mitmeid eestlasi. 1946. a. Aleksander Hermale.

88. **imeni KALININA** (Mihhail Kalinin - N.Liidu riigitegelane), kullakaevandus (OLP 1) ja karjäär (OLP 2) Sussumani r., (622 + 24).

Zapadnõi laagri l/j.

1945-49 oli seal Artur Kütaru, kes mäletab eestlasi: Aaren, Richard Ehrenpeis Võrumaalt, Kivi, Varik Lõuna-Eestist.

Vilma Jõesalu mäletab, et pärast Utinka sulgemist olid seal asumisel Teodor Ers ja Teodor Tamme.

89. **imeni LAZO** (Sergei Lazo - kodusõja partisanijuht ja punakangelane, tegutses Siberis ja Kaug-Idas), kassiteriidikaevandus ja maagirikastusvabrik Srednekani r., (347 + 91 + 68 z + 80).

Jugo-Zapadnõi laagri ja Berlagi I/j, avati 1940, suleti 1954. Oli mitu OLP-i, neist kaks kaevanduse omad (üks kriminaalvangidega), mis suleti 1953. a. aprillis ja üks rikastusvabrik (Fabrika nr. 3), kus vange oli kuni 2000.

Aastatel 1948-50 olid seal kaevanduses Erich Ingver ja Lennart Toode, kes mäletavad, et vange oli 2000- 3000, neist eestlasi 40 -50. Toode mäletab, et seal suri Kuningas. 1952. a. mäletab R-A. Pruljan eestlasi: Alfred Allik Ruilast, kes seal suri, kirikuõpetaja Haamer, Laidoneri ihukaitsja Jaan Hilts Tallinnast, arst Kiima Tartust, Kuke, Raudjalg, Tiitso, Vähi.

Rikastusvabrikus oli 1948-52 Koit Räni (A-14775), kes mäletab, et eestlasi oli umbes 40, nimeliselt vaid kooliõpetaja Villu Mändveert Haapsalust, kes suri seal.

Rudolf Pruljan mäletab, et rikastusvabrikus oli 1952. a. u 1000 vangi, neist eestlasi nimeliselt: Arvi Aasmaa Harjumaalt, Imberg Tallinnast, Kaljo Jurkatamm, Koppel, Koskora Võrumaalt, Kägu, Juhan Lilles Pärnumaalt, Mikk Tartust, Manivald Mooses, Mändveer (suri seal), Reino Pajo (Eino Paju) Virumaalt, Pajupuu, piirivalve ohvitser Jaan Palu Petserist, Pent Järvamaalt (suri seal), plekksepp Pihel, Jaan Purmeister, Pärnik Pärnumaalt, Raide, Rauts, Jaan Rennit Viljandimaalt, Rõuk, aiandusäri omanik Gustav Selliksaar Pärnust, Zirna, Zukker Valgast, Tammann Pärnumaalt, Felix Tipner, Toode, metsavend Artur Vahtra Adilast, Valter Märjamaalt, Vanamõisa Pärnumaalt, Vares.

Asumisel olijatest mäletab August-Rudolf Pruljan: Alevi Järvamaalt, Kütt, Juhan Lukk Läänemaalt, Ojade Pärnumaalt, Raudjalg.

Felix Tipner mäletab järgmisi eestlasi: Allik, Himbek, Jüri Kard, Volli Koppel, Kuusela Tallinnast, Frants Laurmaa Tartust, Liiv Virumaalt (suri seal), August Meltsas, Pokosta, Tammela.

90. imeni **MAKSIMA GORKOGO** (M. Gorki - nõuk. kirjanik), kullauhtla Jagodnõi r., (542 + 31 + 13).

Severnõi laagri sunnitöö I/j ja Berlagi I/j, 6 OLP-i (Võib-olla olid mõned ka p/k-id). Avati 1930-ndate lõpul, suleti 1956. või 1957. a.

Aastatel 1945-52 oli seal Rudolf Käär (FH-62), kes mäletab, et vange oli seal kuni 3000, neist eestlasi 280, kellest ellu jäi 34.

Endel Andre, kes oli seal 1945. a. juunist 1955. a. oktoobrini mäletab, et vange oli umbes 2000. Eestlasi käis selle aja jooksul läbi umbes 500. Nimeliselt mäletab ta: Ants Alviste, Annus, Harri Koitla, Hugo Lepik, Madis Oviir, Kalju Pajupuu, Elmar Raidmaa, Suia. Ta mäletab, et kaks mitmesajamehelist OLP-i surid viimse meheni maha.

91. imeni **MARINÕ RASKOVOI** (M. Raskova - naislendur, NL kangelane), kullauhtla Tenka r., (90 + 425).

Tenka laagri l/j, avati 1940-ndate algul, suleti 1950-ndate keskel.

V. Sõelsepp, kes oli seal 1945. a. suvel, mäletab, et vange oli u 1000-1100, kellest suve jooksul surid pooled. 22. juunist kuni 20. septembrini suri saabunud 29 eestlasest 14. Nimeliselt mäletab V. Sõelsepp: Jüri Freyberg, Hunt (või Susi), politseinik Oskar Kaarma, Pääro, Põhjatu, Vati (Voldemar) Ruubel, agronoom Karl-Robert Ruus, kes oli endine Harju (Saksa okupatsiooni ajal Lääne) maavanem, Raoul Simson.

92. imeni **MATROSSOVA** (Aleksandr Matrossovi - N.Liidu kangelane II maailmasõjas), kullakaevandus ja maagirikastusvabrik Tenka r., (90 + 305 + 6).

Tenka laagri ja Berlagi l/j, avati 1940-ndate keskel, suleti 1950-ndate keskel.

1945. a. oli seal Johannes Hermale.

93. **imeni POKRÕŠKINA** (A.Pokrõškin N.Liidu lennuväemarssal), kullatootmisettevõtte Ust-Nera r., (1042 + u.75).

Indigirka laagri l/j, avati 1940-ndate keskel, suleti 1950-ndate keskel.

94. **imeni STALINA** kullauhtla Tšai-Urja jõe orus ()

95. **imeni TIMOŠENKO** (Semjon Timošenko - N.Liidu marssal), kullauhtla Tenka r., (90 + 300).

Tenka laagri, hiljem tõenäoliselt ettevõtte AV- () l/j, avati 1941. a.

1945. a. oli seal Karl Lulla, 1945-46 Aleksander Hermale, 1940-ndate teisel poolel Igor Kullamaa ja Johannes Loemaa.

1956. a. oli seal Jaan Toomiste, kes mäletab eestlasi: Lembit Andre, Evald Hallik, Kaarel Järvik, August Kasterpalu, Leonhard Ladva, Naagemann, Niiles (Neelis), Elmar ja Valter Nork'id, Aksel Org, Ott Orumaa, Jüri Paltsmar, Bernhard Part, Erich Pihelgas, Sepp, Tann, Aleksander Veermann, Heino Vene, Ants Viires.

96. **imeni III PJATILETKI** (vn '3. viisaastaku nim.'), kassiteriidiuhtla Srednekani r.

Jugo-Zapadnõi laagri I/j, avati 1930-ndate aastate lõpul, suleti 1940-ndate lõpul.

imeni TŠAPAJEVA (Vassili Tšapajev - nõuk. kodusõja kangelane):

97. Kullauhtla Tenka r., (90 + 223 + 20).

Tenka laagri I/o, tegutses 1940-ndail aastatel.

98. Kassiteriidikaevandus Srednekani r., (347 + 91 + 180 z).

Jugo-Zapadnõi laagri I/o, avati 1940. a.

99. **imeni TŠELJUSKINTSEV** (tšeljuskinlased – N.Liidu Põhja-Jäämere uurimislaeva meeskond), kullauhtla Jagodnõi r.

Severnõi laagri I/j, avati 1930-ndate lõpul, suleti 1950-ndate algul.

100. **imeni TŠKALOVA** (Valeri Tškalov - katselendur, N.Liidu kangelane), kullauhtla
Sussumani r., (683).

Tšai-Urja laagri l/j, avati 1939. a., suleti 1950-ndate keskel.

1945. a. oli seal Henrik Laumets.

101. **imeni VODOPJANOVA** (Mihhail Vodopjanov - polaarlendur, N.Liidu kangelane),
kullauhtla Jagodnõi r., (542 + 40 z).

Severnõi laagri l/j, avati 1930-ndate lõpul, suleti 1950-ndate keskel.

102. **imeni VOROŠILOVA** (Klimenti Vorošilov - N.Liidu marssal), kullauhtla Tenka r., (90 +
350).

Tenka laagri l/j, avati 1941. a., suleti 1950-ndate keskel.

Aastatel 1948-49 oli seal Valve Pormeister.

103. **imeni 8-GO MARTA** (nimetatud 8. märtsi – naistepäeva auks), kullauhtla Jagodnõi r., (542 + 20).

Severnõi laagri l/j, avati 1930-ndate algul, suleti arvatavasti 1940-ndate lõpul.

104. **imeni II PJATILETKI** (vn '2. viisaastaku nim. '), kullauhtla Jagodnõi r.

Južnoi laagri l/j, avati 1930-ndate lõpul, suleti 1940-ndate lõpul.

105. **INDIGIRSKI**, kullauhtla Ust-Nera r., (1042 + 100).

Indigirka laagri l/j, avati 1940-ndate algul.

106. **INDUSTRIALNÕI** kassiteriidikaevandus Omsuktšani r., (326 + 260 + 5).

Omsuktšani laagri l/j.

107. **INVALIDNAJA** Tšai-Urja laagri OLP () Sussumani r.

108. **ISKRA** (vn 'säde'), Jugo-Zapadnõi laagri p/k () Srednekani r.

109. **IULTIN** (tš 'pikk jääpurikas'), polümetallimaagi kaevandus, maagirikastusvabrik, ehitusvalitsus, tee-ehitusjaoskond, Iultini r. keskus, (200 km Egvekinoti sadamast).

Tšukotstroi laagri I/j, avati 1946. a., sulgemisaeg teadmata.

JABLONOVÕI (vn 'õuna'), ka STOPOLSOTNI (vn argoo 'sada viiskümmend'), Hassõni r. (150):

110. Dorlagi II DEU, vange 20-30.

1948-49 oli seal Venda Sõelsepp, kes mäletab eestlasi: Georg Jõgi, Kriit, Lõhmus, Aleksander Matt, Richard Süldvere.

111. Translagi p/k, vange 20 -30, autoremonditöökoda.

112. Južnoi laagri naiste l/j, u 150 vangi, kes valmistasid lohkepadruneid kaevanduste jaoks.

113. **JAGODNÕI** (vn 'marja'), mäetööstusseadmete remonditehas, ehitusvalitsus, Jagodnõi r. keskus, (542).

Severnõi laagri valitsus, KOLP, l/j, hiljem ettevõtte AV-5 l/j (AV-261), avati 1930-ndate keskel, 1970-ndail oli veel olemas.

1949 oli seal Vootele Kābala.

Vilma Jõesalu mäletab, et seal olid asumisel Valeri Arakas, Niina Arumäe (Reitel), Heino Gustavson, Agnes Linnamägi, Helmut Oit, Selma Pragi (Palginõmm), Ernst Runda, Maia Ruubel (Ogasjan), Helga Sundström (Tens), Johannes Tens, Viljandi prefekt Uibopuu, Arnold Vahtra.

114. **JANSK**, sadam Ust-Jana r., Jana jõelaevanduse valitsus (Jana jõe 607. km).

Jana laagri l/j, avati arvatavasti 1930-ndate aastate lõpus. 1951- 53 oli umbes 200 vangi, laagriülem vanemleitnant (endine polkovnik) Tokarev (Endel Palmiste andmetel).

1951-53 olid seal Aadu Aasa Pärnust, Olev Koitla Viljandist, Vares, Anton Väljaots.

115. **JUBILEINÕI** (vn 'juubeli'), kullauhtla, hiljem kullakaevandus Jagodnõi r., (443 + ~30).

Južnoi laagri l/j, avati 1931. või 1932. a., suleti 1954. a. paiku.

1949-53 olid seal Ilo Hindreus, kes mäletab, et vange oli umbes 1000, neist eestlasi umbes 50, nimeliselt Vootele Kabala (M-1-741), Roland Kitsnik, Edgar Mellik, Rebane.

116. **JUŽNOI** (vn 'lõuna'), uraanipigimaagi kaevandus Tšauni r., (100 km Peveki sadamast).

Tšaun-Tšukotka laagri I/j, avati 1940-ndate algul, suleti 1950-ndate algul.

117. **KADÕKTŠAN**, söekaevandus, ehitusjaoskond Sussumani r., (739).

Zapadnõi laagri ja Berlagi I/j.

Aastatel 1950-51 olid seal Artur Metsik (A-946) ja Artur Kütaru, kes mäletavad, et vange oli u 500, neist eestlasi u 30, nimeliselt Uno Sessmann. 1950. a. oli laagriülem Sladkov.

8. MÄRTSI NIMELINE, vt. Imeni 8-go marta

KALININI-NIMELINE, vt Imeni Kalinina

118. **KANJON** (vn 'kuruorg'), koobaltimaagi- ja kassiteriidikaevandus Srednekani r., (347 + 91 + 68 z + ~100z).

Jugo-Zapadnõi laagri l/j, avatud 1940 paiku, suletud 1954.

1951 oli seal A-R. Pruljan (L-2-999), kes mäletab, et vange oli u 1200. Eestlastest on meeles: ohvitser Hein, politseinik Kala Rakverest, Nigol, Saat, Tamm Pärnumaalt, Töldsepp, Leo Urva Pärnumaalt. Valdeko Põder (K-2-813) Tartust mäletab peale eespoolmainitute: Alfred () Mölder, Harald Vanamölder Läänemaalt.

1951 oli laagriülem Bendartsik.

KARAMKEN, vt. Dorlag

119. **KARMEN**, Tenka laagri p/k, Tenka r.

120. **KASTJORKA** (arvatavasti tuletis sõnast kassiteriit), kassiteriidikarjäär Verhojanski r.

Jana laagri l/j, hiljem p/k, avati 1930-ndate teisel poolel.

Arvatavasti esimene eksploatatsiooni võetud kassiteriidimaardla Jana jõe basseinis. Jana laagri kõige kurikuulsam laagripunkt, kus oli kõige julmem administratsioon ja leidis aset palju omavolilisi vangide hukkamisi.

121. **KATŠ-TAHH**, Sussumani r.

Tšai-Urja laagri p/k.

KEDROVOI vt. Ares

122. **KINER-SALA**, kullatootmisettevõtte Ust-Nera r., (1042+100 z).

Indigirka laagri Tirehtjahhi l/j OLP, suleti u 1955.

123. **KINŽALL** (idamaine pistoda), kullakevandus, maagirikastusvabrik Jagodnõi r., (400+25).

Južnoi laagri l/j, avati 1936. või 1937. a. , suleti arvatavasti 1940-ndate lopul.

124. **KJURBELJAHH**, kulluhtla Sussumani r., (740 + 100).

Tšai-Urja laagri l/j.

125. **KLIN** (vn 'kiil, talb'), kullauhtla polügoon Tenka r., (90 + 260 + 5).

Tenka laagri Belovi-nim. I/j p/k.

126. **KLJUTŠNAJA** (vn 'allika'), Severnõi laagri p/k (), Jagodnõi r. ()

III VIISAASTAKU NIM. vt. Imeni III Pjatiletki

127. **KOLÕMSKI**, kullauhtla Tenka r., (90 + 239 + 60).

Tenka laagri Duskanja I/j p/k (varem iseseisev I/j), avati arvatavasti 1930-ndate keskel.

128. **KOMSOMOLETS** (vn 'kommunistlik noor'), kullauhtla Sussumani r., (688).

Tšai-Urja laagri I/j, avati 1939, suleti 1950-ndate aastate keskel.

129. **KOMSOMOLSKI** (vn 'kommunistliku noorsooühingu'), kassiteriidikaevandus, maagirikastusvabrik Tšauni r., (150 km Peveki sadamast).

Tšaun-Tšukotka laagri I/j, avati 1941, suleti arvatavasti 1950-ndate aastate algul.

130. **KONGUSTAHH**, sadam Jana jõe deltas Ust-Jana r. Seal toimus kauba ümberlaadimine

merelaevadelt jõelaevadele.

Jana laagri l/j, avati 1930-ndate aastate lõpul, suleti 1954. a. suvel, kui sadam kolis üle Nižnejanskisse. 1950-ndatel u 800 vangi, laagri ülem kapten (end. polkovnik) Konev (Endel Palmiste andmetel).

131. **KONTRANDJA**, kullauhtla Sussumani r., (758 + 18 + 24).

Zapadnõi laagri l/j.

132. **KOTJOL** (vn 'katel'), arvatavasti kullauhtla või selle polügoon 1930-ndail. Južnoi laagri l/j ().

133. **KRASNAJA RETŠKA** (vn 'punane jõeke'), Dorlagi distants () Jagodnõi r., (335).

134. **KRASNOARMEISKI** (vn 'Punaarmee [oma]'), kassiteriidikaevandus, maagirikastusvabrik Tšauni r., (80 km Peveki sadamast).

Tšaun-Tšukotka laagri l/j, avati 1941. a. paiku, suleti 1950-ndate algul.

135. **KUBALAHH**, Tšai-Urja laagri p/k () Sussumani r.

136. **KUIVIVEJEM** (tš 'jäine'), kassiteriidikaevandus Tšauni r., (Peveki sadamast 150).

Tšaun-Tšukotka laagri l/j, avati 1941. a. paiku, suleti 1950-ndate algul.

137. **KUPKA**, Dorlagi () p/k, Jagodnõi r., (326 + 109).

138. **KURANAHH**, kullauhtla polügoon Sussumani r., (651 + 20).

Zapadnõi laagri Tšelbanja l/j p/k.

139. **KURANAHH-SALA**, kullauhtla Ust-Nera r., (740 + 250).

Tšai-Urja laagri l/j.

KURTŠATOVSKI, vt. Bodrõi.

140. **LARJUKOVAJA**, ka UST-TAJOŽNAJA (vn 'taigajoe suue'), materjalide ja seadmete laod, kaubabaas Jagodnoi r., (400 + 2).

Južnoi laagri naiste l/j, põhiliselt kriminaalvangid, avati 1930-ndate keskel, suleti 1950-ndate algul.

LAZO-NIMELINE vt Imeni Lazo

141. **LESNAJA** (vn 'metsa'), Severnõi laagri p/k (), Jagodnõi r.

LEVÕI BEREG (vn 'vasak kallas') vt. Debin.

142. **LUKIN**, Zapadnõi laagri p/k (), Sussumani r.

143. **LUZOVAJA** (vn 'lohu'), Zapadnõi laagri p/k (), Sussumani r.

144. **MADAUN**, Dorlagi I DEU distants, Tenka r., (90 + 72).

MAGADAN, Dalstroj, USVITLi ja Berlagi administratiivkeskus Ohhota mere rannikul (sadama nimetus Nahhodka). Siin paiknesid nende asutuste juhtorganid. Kolõma kõige suurem ja kiiremini arenev linn. Seetõttu paiknes siin ka kõige rohkem laagreid ja eraldi tsoone.

145. Berlagi 15. I/j, naiste I/j trassi 23. km. 1950-ndate algul oli selles umbes 2000 vangi. Avati arvatavasti 1930-ndate lõpul, suleti 1950-ndate keskel. Põhilised tegevusalad: looma- ja seakasvandus, metsa- ja heinatöö.

August Randpõld oli seal 1946 -55.

1946-48 oli seal Ilo Hindreus, kes mäletab, et 1947-50 aastail viibisid seal Aegviidu jaamaülem Eduard Kallak ning veel 2 eesti naist ja 2 meest.

Artur Kütaru mäletab, et 1945. a. paiknes seal rajoonihaigla 400-500 kohaga, kõrval naistelaager, kus vange veidi vähem. Eestlasi oli üks naine ja kolm meest, üks neist Estonia teatri kunstnik, kes suri. Aastatel 1945-47 viibisid seal Frieda Bibikova ja Eva Ganitševa,

1946 Artemi Raavel. 1950. aastast mäletab Valdeko Pöder, emade laagrit 200-250 vangiga, mehi umbes 50.

Aastatel 1952-54, nagu mäletab Erich Krustük, oli seal invaliidide tsoon ja lastega naiste tsoon, milles 150 last, naisvange umbes 500. Põhilised tegevusalad – loomakasvatus, töö kasvuhoonetes. Eestlasi: Juljus Aava Kilingi-Nõmmelt, Richard Kuhi Petserist, Harald Lõhmus Suislepast, Nellis Hiiumaalt.

Üks selle I/j p/k asus umbes 15 km kaugusel Kolõma peatrassist.

146. Berlagi 17. I/j Magadanis Koltsevaja ja Luksi tänavate piirkonnas.

147. Berlagi 18. I/j trassi 4. km-l. Magadani meeste ja naiste tapi- ja jaotuslaager. Naiste ehitustööd. Mitu tsooni.

Artur Kütaru mäletab, et 1945. a. oli seal 6 eestlast, sh Narva ja Sillak. Edmund Heintare

mäletab aastaist 1949-50 järgmisi eestlasi: kolonel Kapsi, relvalao meister Mõistlik Tallinnast, Pütsepp, Rutnik, veskiomanik Siil Rakverest, Talve Raudteevalitsusest, viulikunstnik Evald Turgan, Vambola Kuressaarest.

Ilo Hindreusel on meeles, et 1948/49. aasta talvel toodi sinna paljudest l/j-dest mitusada eestlasest poliitvangi Berlagi üleviimiseks. Nimeliselt mäletab ta vaid kirikuõpetaja Harry Haamerit.

1950-54 viibis seal Vello Kask (E-2-454), kes mäletab, et laagriülem oli Ponomarenko. Eestlasi: Aino ja Valve Pormeister, Eela Epa, Kiisa, Olly ja Valentin Kivimägi, Valve Lukas, Harald Lõhmus, Aksel ja Erika Mäesepp, abielupaar Narva (naine Vilma), Arved Noormets, Oskar Parts, vennad Enn ja Sigurd Poola, Kalju Pähklimägi, Hilda Pöder-Sõgel (Kliš), Kalju Reimets, Ralf Remmelg, Erich Schneider, Sillak, Peeter Soidla, Enn Soodla, Viktor Sova, Kalju Tamm, Aino Tartu, Evald Turgan, Tõeleid, Endel Uga, Jüri Uudla, B. Vets (selles loetelus on ka neid, kes olid Magadanis asumisel).

1951-55 oli seal Valdeko Pöder (K-2-813). Ta mäletab, et laagriülem oli alampolkovnik Vorobjov. Eestlasi: Juho Kiisk, Artur Mehine, Harald Lõhmus, Kaljo Reimets, Juhan Valgusti. Asumisel Magadanis olid: Eela Epa, Helju Kuuse (hiljem Pakkas), Helmut Pakkas, Elmar Silk Kärddlast abikaasa Ernaga, Aino-Õilme Soodla (hiljem Pöder), major Enn Soodla, Aino Tartu, Peeter Varik abikaasa Lilliga.

1953-56 viibis seal Alli Utt (D-2-728), kellel on meeles, et laagri ülem oli Ševtšenko. Eestlasi: Viktoria Baumann, Ly Birkan, Aino Pormeister, Virve Brutus, Eda Epa, Sonja Gusova, Hilda Kallis, Loore Kask, Anni Kukk, Helju Kuus, Meeta Laats, Helena Linno, Linda Luht, Lea Lukas, Linda ja Meeta Meiner, Erika Mäesepp, Erna Nugis, Milda Peet, Mari Ratiste, Salme Roosi, Ano Rosenberg, Aliide Saksberg, Aliide Seinpere, Aino Soodla, Hilda Sõgel.

Jaan Toomiste mäletab, et 1956. a. olid seal Kivistik ja Matto.

148. Berlagi 19. I/j Martšekani teel. Naiste ja meeste tsoonid, ehitustööd.

149. Berlagi I/j trassi 32. km. Naiste metsatöölaager.

1949-53 oli seal Ellinor Reilent Tartust.

150. Berlagi p/k trassi 6. km. Ladude ja vanadekoduni viiva autotee ehitus.

1950-53 oli seal Aliide Utt (D-2-728).

151. USVITLi tsentraalne tapi- ja jaotuslaager Magadani laagri koosseisus. Mees- ja naisvangide tsoonid.

1946. a. olid seal Frits Saarnet, Heino Gustavson ja Henrik Laumets. F. Saarnet mäletab, et 1946. a. jaanuari ja veebruari jooksul suri seal ühest ešelonist 118 eestlast, nimeliselt on tal meeles vaid matemaatik Pähkal.

152. Magadani laagri naiste OLP. Põhitegevusalad – ehitus, teenindus, töö ülemuste majateenijatena jne. 1947 oli seal Eva Ganitševa, kes töötas Magadani linna polikliinikus ja linna kiirabijaamas sanitarina. Sel ajal oli laagriülem Dalstroj ülema Nikišovi abikaasa Gridassova.

153. Magadani laagri kohaliku tööstuse I/j – toiduainetetööstuse ettevõtted, õmblusvabrik, moeateljee, kudumis- ja kartonaažitsehh jne. Naisvangid. Laager likvideeriti Eva Ganitševa andmetel 1948. a.

154. Laagri AB-1 I/j AB-3. Võimalik, et see laager moodustati endise Berlagi 19. I/j baasil. Põhitegevus oli ehitustöö.

1953. a. augustist kuni 1955. a. oktoobrini oli seal Ernst Kriipsalu, kes mäletab, et vange oli üle 500, neist eestlasi 22, nimeliselt: Eduard Andreller, Endel Hiiesalu, I. Jürioja, Kasterpalu, Erich Kruustük, Richard Kuhi, Mihkel Kulbok, Loit Laidna, Harald Lõhmus, Jaan Madisson, Villem Merisalu, Gustav Nelke, Madis Oviir, Valentin Rahe, Karl Raund, Endel Saks, Erich Sneider, V. Soidla, Jaan Toomiste, Ed. Tuulse.

Jaan Toomiste mäletab, et 1954. a. viibisid seal Ants Aassalo, Kristjan Jürioja, Mihkel Lilles, August Nelke, Raamat, Voldemar Soodla, Bernhard Vets.

155. Laagri AV-1 OLP trassi 10. km-l. Naiskriminaalvangide tsoon. 1956. a. oli seal Alli Utt.

Magadani laagril oli mitu meeste I/j-d. Põhitegevusalad – ehitus, laadimistööd ladudes ja sadamas, töö Magadani Mehaanikatehases ja Martšekani Remonditehases jne.

Ühe I/o juures oli agitbrigaad, mis teenindas kõiki Kolõma laagreid. *Aastaist 1947-48 ja 1954-55 mäletab Eva Ganitševa sellest agitbrigaadis olnud eestlasi: laulja Känd, Estonia kontsertmeister Tiiu Kirsipuu, akordionist Torm, viiuldaja Turgan, laulja Vati (Voldemar või Ferdinand) Ruubel.*

156. MAJORÖTŠ (vn kõnekeel 'majori poeg'), kullauhtla Jagodnõi r., (465 + 19).

Severnoi laagri I/j, avati 1930-ndate keskel, suleti 1940-ndate lõpul.

MAKSIM GORKI NIMELINE vt. imeni Maksima Gorkogo

157. MALDJAK, kullauhtla ja kaevandus Sussumani r., (644 + 17 + 10).

Tšai-Urja laagri ja Berlagi I/j.

Seal kandis 1938-41 karistust N.Liidu esimene kosmoserakettide peakonstruktor *Sergei Koroljov*.

1940-ndatel oli seal Henrik Laumets.

MARINA RASKOVA NIM. vt. Imeni Marinõ Raskovoi

158. **MARŠALSKI** (vn 'marssali'), kullakaevandus Ust-Nera r., (1042 + 100).

Indigirka laagri l/j, avati 1940-ndate aastate algul.

Aastatel 1945-54 oli seal Jüri Hanko (I-1-818), kes mäletab, et eestlasi oli 30-35 meest, nimeliselt: notar Knuude Narvast, soomepoiss Erik Laagriküll põhjarannikult, raudteelane Puurand Valgast, Uibo Viljandimaalt.

MATROSSOVI-NIMELINE vt. Imeni Matrossova

159. **MIROVAJA** (vn 'leppe'), Zapadnõi laagri p/k () Sussumani r.

160. **MJAKIT** (ev 'ilma kalata'), autotranspordivalitsus, autobaaas, tee-ekspluatatsiooni ja

-remondi jaoskond Jagodnõi r., (285).

Translagi I/j ja Dorlagi IV DEU distantis.

Vilma Jõesalu mäletab, et seal olid asumisel Teodor Ers, Lembit Palginõmm, Selma Pragi (Palginõmm).

161. **MJAUNDŽA**, ka D-2, söekaevandus (), elektrijaama (vt. AREK) ja asula ehitus Sussumani r., (731 + 7).

Zapadnõi laagri ja Berlagi I/o, avati 1930-ndate aastate lõpul.

1950-ndate esimesel poolel olid seal Valdek Haavamaa, Valdur Himbek ja Helmut Tamm.

162. **MOHHOPLIT** (vn 'turbaplaat'), Tenka laagri OLP, Tenka r., (90 + 250).

Avati 1930-ndatel aastatel, suleti arvatavasti 1940-ndate keskel.

1940-ndate teisel poolel oli seal Raoul Simson.

163. **MÕLGA** (ev 'roiskunud kala'), põllutööjaoskond Jagodnõi r., (465 + 63 + 31).

Severnõi laagri Taskani I/j p/k.

164. **NADEŽDA**, kullauhtla polügoon Ust-Nera r., (1042 + 80 z).

Indigirka laagri Marsalski l/j p/k.

165. **NELKOBA**, Tenka laagri l/j Tenka r., (90 + 239).

166. **NERIGA**, kullauhtla Jagodnõi r., (347 + 20).

Južnoi laagri l/j, tegutses 1930-ndate aastate keskpaigast 1940-ndate keskpaigani.

167. **NERJUTŠI**, kullauhtla polügoon Tenka r., (90 + 400).

Tenka laagri Dalni l/j p/k.

168. **NETŠAJANNÕI** (vn 'juhuslik'), kullauhtla Jagodnõi r., (443 + 8).

Južnoi laagri l/j, avati 1930-ndate keskel, suleti 1940-ndate keskel.

169. **NEVSKI** (vn 'neeva [oma]'), kassiteriidikaevandus Omsuktšani r., (326 + 200).

Omsuktšani laagri OLP.

170. **NIŽNEJANSK** (vn Alam-Jansk), sadam Jana jõe deltas Ust-Jana r. Seal toimus kaupade ümberlaadimine merelaevadelt jõelaevadele (pärast Kongustahhi sulgemist 1954. a.).

Jana laagri l/j, avati 1954, kui sinna kolis üle Kongustahhi l/j.

171. **NIŽNI AT-ÜREH** (vn-jak 'alam-hobusejõgi'), kullauhtla Jagodnõi r., (542 + 321).

Severnõi laagri l/j, hiljem p/k, tegutses u 1935 kuni u 1945.

172. **NIŽNI HATONNAH** (vn-jak 'alam-kase'), kullauhtla Jagodnõi r., (542 + 41 + 15).

Severnõi laagri l/j, tegutses 1930-ndate keskelt 1940-ndate alguseni.

173. **NIŽNI ZOLOTISTOI** (vn 'alam-kullakas'), kullauhtla Jagodnõi r., (341 + 78 + 10).

Južnoi laagri l/j, tegutses 1930-ndate teisel poolel.

174. **NIŽNI UDARNIK** (vn 'alam-lööktööline'), kullauhtla, hiljem polügoon Jagodnõi r., (442 + u.20).

Južnoi laagri Pjatiletka l/j p/k, tegutses arvatavasti 1930-ndatel ja 1940-ndate algul.

175. **NIŽNJAJA BURHALA**, kullauhtla Jagodnõi r., (570).

Severnõi laagri I/j, tegutses 1930-ndate lõpul ja 1940-ndate esimesel poolel.

NLKP XX KONGRESSI-NIMELINE vt. Tšigitšinnahh.

176. **NOVÕI** (vn 'uus'), kullakaevandus Sussumani r., (644 + 3).

Zapadnõi laagri Belitšani I/j OLP, avati 1949. a.

1949-54 oli seal Artemi Raavel.

177. **NOVÕI HEIDŽAN** ()

178. **NOVÕI VETRENNÕI** (vn 'uus tuuline'), ettevõtte AV- () OLP Tenka r., (90 + 223 + ~100).

Põhitegevusalad: geoloogiline luure ja metsatöö.

1957-58 olid seal Jaan Toomiste ja Tartu.

179. **OBO**, ettevõtte AV- () OLP Tenka r., (90 + 223 + 80).

Põhitegevusala: ehitus ().

1957. a. oli seal Jaan Toomiste.

180. **ODINOKI** (vn 'üksik'), kullauhtla Jagodnõi r., (542 + ~30 z).

Severnõi laagri l/j, avati 1930-ndatel, suleti 1940-ndate lõpul.

181. **OKTJABRSKI** (vn 'oktoobri'), kullatootmisettevõtte Sussumani r., (673 + 16).

Tšai-Urja laagri l/j.

1940-ndate aastate teisel poolel oli seal Henrik Laumets.

182. **OLA**, põllundussovhoos, kalakombinaat, ehitusjaoskond Tauilähe rannikul Ola r., (u.35; sama kaugus Vesjolaajast merd mööda).

Magadani laagri l/j ja mitu p/k-d, avati 1930-ndate algul, suleti 1950-ndate algul. Olid nii mees- kui ka naisvangide tsoonid.

1944. a. oli seal Eva Ganitševa.

183. **OLOVJANNAJA** (vn 'tina'), kassiteriidikaevandus Beringi mere Krestovaja (vn 'risti') lahe rannikul Iultini r., (Egvekinoti sadamast 12).

Tšukotstroi laagri I/j.

184. **OLTŠAN**, kullatootmisettevõtte Ust-Nera r., (1042 + ~100).

Indigirka laagri I/j ja mitu OLP-i, avati 1940-ndate aastate algul.

1950 paiku, nagu mäletab Jüri Hanko (I-1-818), oli seal vange umbes 2400-2500. Eestlasi: Aavamets, laagriarst sportlane Laurissaar (end. Laurson), Johannes Loemaa, Olev Taru.

185. **OMSUKTŠAN** (ev 'org'), söekaevandus, ehitusjaoskond, Omsuktšani r. keskus, (326 + 260).

Omsuktšani laagriavalitsus, KOLP; I/j avati 1939. a., suleti 1950-ndate aastate algul.

186. **OMTŠAK**, Tenka laagri I/j, Tenka r., (90 + 304).

187. **ORLINAJA** (vn 'kotka'), Tšai-Urja laagri p/k Sussumani r.

189. **OROTUKAN** (ev 'kübemeke'), masinaehitustehas (asut. 1936) ja ehitusvalitsus, 1930-ndail ja 1940-ndate keskpaigani kullauhtla Sredni Orotukan (vt.) Jagodnõi r., (406).

Južnoi laagri valitsus KOLP, l/j 1933-49, Berlagi l/j 1949-54, ettevotte AV-5 l/j 1954-56.

Autor mäletab, et vange oli Berlagis 600-700, eestlasi asumisele määratud endiste vangidega kokku 1954.a. 114.

Elmet Järving, kes viibis seal 1951-54, mäletab nimeliselt järgmisi: Anton Ainlo, Valter Haller Valgast, Ilo Hindreus, Jaan Ilves, Karl Järve, Vootele Kabala, Kaljo Tallinnast (suri seal), Eduard Kallak, August Kasearu, Kirr, Roman Kitsnik, untersturmführer Heinrich-Johannes Kivistik Narva pataljonist, soomepoiss Kristal, Paul Kuber, Kubjas, Aleksander Käesel Saaremaalt, August Kängsepp Valgast, Nikolai Kõvask, August Laur, Valter Leivald Kärblast, Lillipuu, Villo Lipp, Eduard Lugo, Juhan Lõmps ja tema õde Hilda Lõmps (hiljem Lugo), Martin Metsmaa, Aleksander Mänd, Lorupi klaasivabriku vanemmeister Vardi Niinla (suri), kelle juurde tuli asumisele naine Helene ja tütre Evi (hiljem Oll) ja Mia (hiljem Reimo), Nõges, Voldemar Ode, Aadu Oll, vennad Raimond ja Roland Parv Võrumaalt, Sergei Pihlak, Leonid Pirn, Voldemar Pootsmann Harjumaalt, Sigurd Poola, soomepoiss Gustav Pukk, Oskar Põldemaa Saaremaalt, Voldemar Põldma, kelle juurde tuli asumisele naine Leida koos laste Antsu ja Tiiuga, Aleksander Rebane, Endel Reiljan Valgast, Jaan Reimo, Aleksei Savioja, Paul Schmidt (suri), Aksel Sepp, Siig, Richard Sild, Venda Sõelsepp, Albert Tiro, politseinik Siegfrid Unt, Laine Vilba (hiljem Tiro), Osvald Vilt.

189. **OSTANTSOVÕI** (vn 'jäänuki'), kassiteriidikaevandus Omsuktšani r., (326 + 180).

Omsuktšani laagri OLP.

190. **OZJORNAJA** (vn 'järve'), kullauhtla polügoon Sussumani r., (835).

Tšai-Urja laagri p/k.

PALATKA (vn 'telk'), asula Hassõni r., (87):

191. Dorlagi l/j, tee-ehituse, -ekspluatatsiooni ettevõtted. Avati 1930-ndail aastail, oli ka naiste tsoon.

192. Translagi l/j – autoremonditöökoda, hiljem ka autobaas, vange u 200.

Eestlasi 1951. a.: Heino Gustavson, Artur Puusepp ja veel kolm meest.

193. **PANFILOVSKI** (I. Panfilov - diviisikomandör II maailmasõjas, N.Liidu kangelane), kullatootmisettevõtte Ust-Nera r.

Indigirka laagri l/j, avati 1942. või 1943. a. , suleti 1950-ndate keskel.

194. **PARTIZAN** (vn 'partisan, siss'), kullauhtla Jagodnõi r.

Severnõi laagri l/j, avati 1934. a., suleti arvatavasti 1940-ndate keskel.

195. **PEREVALNAJA** (vn 'mäekuru'), kullauhtla polügoon Jagodnõi r., (600).

Severnõi laagri Burhala l/j OLP.

196. **PERSPEKTIVNÕI** (vn 'perspektiivne'), arvatavasti kullauhtla Sussumani r.

Zapadnõi laagri l/j.

1947-49 oli seal Henrik Laumets.

197. **PERVOMAISKI** (vn 'esimese mai'), söekaevandus peatrassi ääres Atka ja Tšornoje Ozero vahel, Jagodnõi r.

Južnoi laagri p/k

198. **PERVÕI** (vn 'esimene'), kassiteriidikaevandus Tšauni r., (20 km Peveki sadamast).

Tšaun-Tšukotka laagri OLP.

199. **PEVEK** (tš 'soo'), sadam, laod, uraanipigimaagi rikastusvabrik, ehitusvalitsus, Tšauni r. keskus Ida-Siberi mere rannikul.

Tšaun-Tšukotka laagri valitsus, KOLP, l/j avati 1941, suleti 1954. a.

200. **PIONER** (vn 'pioneer'), kullauhtla polügoon Tenka r., (90 + 280).

Tenka laagri Gastello-nim. l/j OLP.

201. **PJATILETKA** (vn 'viisaastak'), kullauhtla Jagodnõi r., (450).

Južnoi laagri l/j, avati 1935, suleti 1950-ndate algul.

202. **PJOSTRAJA DRESVA** (vn 'kirju rähk'), asula Ohhoota mere Gižiga lahe rannikul Viliga joe suudmes, Omsuktšani r.

USVITLi vangla(), sunnitöölaager, Berlagi l/j. Arvatavasti esimene laager Kolomal, avati 1929. või 1930. a. Pohitegevus: metsatöö ().

203. **POBEDA** (vn 'võit'), kullatootmisettevõtte Ust-Nera r., (1042 + ~100).

Indigirka laagri l/j, avati 1945. a., suleti 1950-ndate keskel.

POKRÕŠKINI-NIMELINE vt. imeni Pokrõškina

204. **POTŠTOVAJA** (vn 'posti'), Tšai-Urja (võib-olla ka Zapadnõi) laagri p/k Sussumani r.

205. **PRIMORSKI** (vn 'mere-äärne'), kassiteriiduhtla Tšauni r., (Peveki sadamast 120).

Tšaun-Tšukotka laagri l/j, avati 1940-ndate lõpul, suleti 1950-ndate keskel.

206. **PÕRKAKAI** (tš 'paju'), kassiteriidikaevandus Tšauni r.

Tšaun-Tšukotka laagri l/j.

207. **RADUŽNOI** (vn 'vikerkaare'), kullauhtla Jagodnõi r., (347 + 30).

Južnoi laagri l/j, avati 1930-ndate keskel, suleti 1940-ndate lõpul.

RAZVEDTŠIK (vn 'luuraja'):

208. Kullauhtla Jagodnõi r., (431 + 6).

Južnoi laagri l/j, avati 1930-ndate keskel, suleti 1950-ndate algul.

209. Teeremondiseadmete töökojad ja tee-ekspluatatsioonijaoskond Jagodnoi r., (431).

Ettevotte AV- 261 l/j, avati 1960-ndate aastate algul.

210. Kullatootmisettevotte, asukoht teadmata, arvatavasti Jakuudi ANSV-s, toenäoliselt ettevotte AV-() l/j.

1958-59 oli seal Erich Ingver.

RASKOVA-NIMELINE vt. Imeni Raskovoi

211. **RODIONOVSKI**, kullauhtla () Tenka r., (90 + 239 + 186).

Tenka laagri I/j, avati 1930-ndate lõpul, tegutses sõja ajal.

212. **ROMANOVSKI**, uraanipigimaagi kaevandus Tšauni r., (110 km Peveki sadamast).

Tšaun-Tšukotka laagri I/j, tegutses 1940-ndatel aastatel.

213. **RUDNIK** (vn 'maagikaevandus'), kassiteriidikaevandus Tenka r., (90 + 223 + 10).

Oli Butugõtšagi kaevanduse allüksusi. Tenka laagri Butugõtšagi ja Berlagi 14. I/j OLP.

214. **RÕBNÕI** (vn 'kala-'), kullauhtla polügoon Jagodnõi r., (499).

Junžoi laagri Pjatiletka I/j p/k. Tegutses 1930-ndail.

215. **SANGA-KJUEL**, Tšai-Urja laagri p/k Sussumani r.

216. **SANGA-TALON** (ev 'suured luhad'), Tenka laagri p/k Tenka r., (90 + 223 + 100).

217. **SEIMTŠAN** (ev 'lahvandus, jääauk'), jõesadam, laod, ehitusjaoskond Srednekani r. keskus, (347 + 91 + ~100 z [mööda Kolõma jõge]).

Jugo-Zapadnõi laagrivalitsus, KOLP, l/o avati ~ 1930-ndate keskel, suleti 1950-ndate keskel.

218. **SENTJABRSKI** (vn 'septembri'), kullauhtla Jagodnõi r., (347 + 30 + 12).

Južnoi laagri l/j, tegutses 1930-ndate keskelt 1940-ndate keskpaigani.

219. **SERPANTINKA** (sõnast *serpentiin*, *siuglint*), kullauhtla polügoon Jagodnõi r.

220. **SEVERNÕI** (vn 'põhja'), uraanipigimaagi kaevandus Tšauni r., (Peveki sadamast 100).

Tšaun-Tšukotka laagri l/j, tegutses 1940-ndail, suleti 1950-ndate algul.

221. **72. KILOMEETER** (ka Stekolnõi), Dorlagi OLP Hassõni r.

1947-51 oli seal u. 30 vangit hulgas ainsa eestlasena Heino Gustavson.

222. **SINEGORJE** (vn 'sinimäed'), hüdroelektrijaama ehitus Jagodnõi r., (465 + 60).

Ettevõtte AV-261 l/j, avati 1960-ndate lõpul, kriminaalvangid.

SKRÕTÕI (vn 'varjatud, peidetud'):

223. Kullauhtla Jagodnõi r., täpne asukoht teadmata.

Južnoi laagri l/j, tegutses aastatel 1932- 46.

224. Kullauhtla Sussumani r., (644 + 20).

Zapadnoi laagri l/j, avati 1941, sulgemisaeg teadmata.

225. **SOPKA**, (vn 'küngas, kink'), kassiteriidikaevandus, arvatavasti Lazo-nim. või Kanjoni jaoskond.

Seal oli oli Igor Kullamaa.

226. **SPOKOINÕI** (vn 'rahulik'), Zapadnõi laagri p/k Sussumani r.

227. **SPORNÕI** (vn 'vaieldav'), Autoremonditehas, ehitusjaoskond Jagodnõi r., (443).

Južnoi laagri l/j, avati 1930-ndate lopus, suleti 1950-ndate algul.

Ilo Hindreus oli seal 1953-56 asumisel ja mäletab järgmisi eestlasi: Mart Kivistik, Linda Leosk, Elmar Märtsik, Elmar Mändla, Egon Sildvere, Artur Vinni, Liidia

Vilma Jõesalul on lisaks eelmainituile meeles ka Karl Beckmann, Teodor Ers, Georg Liibert, Peeter Rõõmussaar, Teodor Tamme, politseinik Elmar (Mändla või Märtsik) ja Jaan ().

228. **SREDNEKAN**, kullauhtla Srednekani r., (347 + 91).

Jugo-Zapadnõi laagri l/j, avati 1930-ndate algul, suleti 1950-ndate algul.

229, **SREDNEKOLÕMSK** (sredne-, sredni - vn 'kesk-, keskmine'), sadama-asula Kolõma jõe keskjooksul, Srednekolõmski r. Arvatavasti oli seal Zõrjanka laagri l/j.

230. **SREDNI OROTUKAN** , kullauhtla Jagodnõi r., (406).

Južnoi laagri valitsus 1935-49, KOLP, l/j avati 1930-ndate algul. Üks "surmalaagreid" [14, II k., lk. 239]. Sellesamas asulas paiknes hiljem masinaehitustehas ja Berlagi l/j (vt. Orotukan).

231. **SREDNI ŠTURMOVOI** (šturmovoï vn 'ründe, tormijooksu', siin hoogtöö mõistes), kullauhtla Jagodnõi r., (542 + u. 30).

Severnõi laagri l/j, tegev 1930-ndate keskelt 1940-ndate keskpaigani.

232. **STAHHANOVETS** (vn 'stahhanovlane', st lööktööline).

Zapadnõi laagri p/k Sussumani r.

STALINI-NIMELINE vt. imeni Stalina

233. **STANOVAJA** (vn 'laagri paiga'), (347 + 65). Južnoi laagri p/k Jagodnoi r.

STAN UTINOI , vt. Utinka

234. **STARAJA VESJOLAJA** (vn 'vana lõbus'), asula Ohhoota mere Nagajevo lahe rannikul Ola r., (8-10).

Magadani laagri OLP, avati ~ 1930-ndate algul, põhitegevus: ehitustööd Magadani linnas.

1954. a. oli seal Jaan Toomiste, kes mäletab, et vange oli 150-200, neist eestlased: Paul Avi, Hiiesalu, Endel Keller, Kriipsalu, Mandre, Pajula, Valentin Rahe, Mart Rankel, Rohtla.

235. **STARÕI OROTUK**), metsatööjaoskond Tenka r., (90 + 308 + 90).

Tenka laagri naisvangide OLP.

236. **STEKOLNÕI** (vn 'klaasi'), ka 72. km., klaasivabrik Ola r., (72).

Magadani laagri l/j. Seal olid meeste ja naiste tsoon.

Aastatel 1947-48 oli seal Raimond Parv, kes mäletab järgmisi eestlasi: Hain, Lemming (Lemmerg), Vardi Niinla, Artemi Raavel, Torop, Varik.

Aastatel 1947-49 oli seal naiste tsoonis, kus põhiline oli metsa- ja põllutöö, Leili Kask, kellel on meeles eestlased Aino Pormeister, Aino Tartu, Truuvere (end. Treufeldt) ja kaks Võru koolitüdrukut. Hiljem töötas Leili Kask sealsamas puhkekodus nr. 2 (nn kindralite puhkekodu). Puhkekodu nr. 1 oli ainuüksi Dalstroji ülemal Nikišovi ja tema abikaasa Gridassova jaoks). Selles puhkekodus oli komandandiks Siberi eestlane *Pauline Pello*, kelle vend *Karl Pello* oli toodud Kolõmale 1937. a.

STOPOLSOTNI , vt. Jablonovõi

237. **STRELKA** (vn 'pöörang'), asula Jagodnõi r., (347).

Južnoi laagri l/j, pohitegevus: metsatöö, varem tee-ehitus. Meeste ja naiste tsoon.

Pärast vabanemist 1940-ndate lõpul ja 50-ndate algul oli eestlasi ka seal asumisel, nimeliselt on teada Antspere Saaremaalt, *Karl Beckmann*, *Alfred Bährens*, *Villem Kaldoja Harjumaalt*, elektriinsener *Kirr*, *Juhan Koppel Pärnumaalt*, *Kubjas*, Eesti kaitseväge ohvitser *Leppik*, *Villo Lipp*, *Oskar Luige Narvast*, *Jaan Mets*, *Naaris Valgamaalt*, *Robert Pettai Võrumaalt*, *Rubli*, *Alfred Saarepuu*, *Paul Schmidt*, *Venda Sõelsepp*.

238. **SUROVAJA** (vn 'karm'), Zapadnõi laagri p/k Sussumani r.

239. **SUSMATŠAN**, Zapadnõi laagri p/k Sussumani r.

240. **SUSSUMAN**, mäetööstusseadmete remonditehas, ehitusvalitsus, Sussumani r. keskus, (651).

Zapadnõi laagri valitsus 1938-49, KOLP, l/j avati 1930-ndate keskel, 1954. a. ettevõtte AV-6,

1948-52 oli seal Frits Saarnet, kes mäletab järgmisi eestlasi: H. Heintare, S. Jänes, L. Lamp, H. Ross, H. ja E. Tambla, E. Vanamõlder.

Artemi Raavel mäletab, et AV-6 ülem oli polkovnik Melnik, osak. ülem major Zemtsov.

241. **SVETLŌI** (vn 'hele'), Zapadnõi (võib-olla Tšai-Urja) laagri p/k Sussumani r.

ŠAHTA NR. 9 vt. Arkagala

242. **ŠIROKI** (vn 'lai'), kullauhtla Sussumani r., (644 + 33).

Zapadnõi laagri l/j, avati 1940. a. paiku, suleti 1950-ndate algul.

243. **ŠTURMOVOI** (vn 'ründe, tormijooksu', siin hoogtöö mõistes), kullauhtla Jagodnõi r., (542 + 62).

Severnõi laagri l/j, avati 1930-ndate keskel, suleti 1950-ndate keskel.

244. **ZAGADKA** (vn 'mõistatus'), kullauhtla polügoon Jagodnõi r., (390).

Južnoi laagri OLP, tegutses 1930-ndatel ja 1940-ndate algul.

245. **ZAMETŠATELNAJA** (vn 'tore, oivaline'), kullauhtla polügoon Jagodnõi r.

Severnõi laagri OLP.

246. **ZAPADNŌI** (vn 'lääne'), uraanipigimaagi kaevandus Tšauni r., (Peveki sadamast u.

100).

Tšaun-Tšukotka laagri l/j, avati 1940-ndate keskel, suleti 1950-ndate keskel.

247. **ZOLOTISTÕI** (vn 'kullakas'), kullauhtla Jagodnõi r., (347 + 78 + 22).

Južnoi laagri l/j, tegutses 1930-ndatel aastatel.

248. **ZÕRJANKA** (vn 'sürjatar', st sürjakomi), jõesadam, laod, saeveski, metsatööjaoskond, Verhnekolõmski r. keskus, (347 + 91 + u. 500 [mööda Kolõma jõge]).

Zõrjanka laagri valitsus, KOLP, l/j, mitu OLP-i. Vange oli Zõrjanka laagris (koos Ugolnoe ja Ambartšiku OLP-idega) u. 2000.

1945-48 oli seal Koit Räni, kes mäletab järgmisi eestlasi: Arensild Raplast, August Raudsepp Võrust, Tüüna Tallinnast.

249. **ŽURBA**, kullauhtla Jagodnõi r., (347 + 12).

Južnoi laagri l/j, tegutses 1930-ndate aastate keskpaigast 1940-ndate keskpaigani.

250. **TAGANKA** (vn 'keeduraud, pajakook'), Tenka laagri p/k (), Tenka r.

251. **TAHTOJAMSK**, asula Ohhoota mere Šelehhovi lahe rannikul, Ola r.

Arvatavasti Magadani laagri l/j. Tegevusalad: kalapüük ja -töötlemine, põllu- ja metsatöö.

252. **TALAJA** (vn 'sula'), metsatööjaoskond, sanatooriumi ehitus Jagodnõi r., (265 + 31).

Južnoi laagri l/j, tegutses arvatavasti 1930-ndate lopust 1940-ndate lopuni.

253. **TALON** (ev 'luht'), asula Ola r., (u. 180 [mööda Tauiski lahe rannikut] + 35 [Tauiski jõe pidi]).

Magadani laagri l/j. põhitegevus: põllu- ja metsatöö.

254. **TAMGALEN**, Tšai-Urja laagri OLP () Sussumani r., (820).

255. **TANGARA**, kullauhtla Jagodnõi r., (617).

Severnõi laagri l/j, tegutses 1940-ndatel aastatel.

256. **TASKAN**, põllundussovhoos Jagodnõi r., (465 + 100).

Severnõi laagri naiste I/j, avati 1930-ndate keskel, suleti 1950-ndate algul.

257. **TAJOŽNOI** (vn 'taiga, laane'), kullauhtla Jagodnõi r., (400 + 15).

Južnoi laagri I/j, tegutses 1930-ndate lopul, 1940-ndate algul.

II PJATILETKA-NIMELINE vt. imeni II Pjatiletki

258. **TERPELIVÕI** (vn 'kannatlik'), kullauhtla Jagodnõi r.

Južnoi laagri I/j ().

TETs-3 -- vt. ARES

TIMOŠENKO-NIMELINE vt. imeni Timošenko

259. **TIREHTJAHH**, kullakaevandus Ust-Nera r., (1042 + u.100z).

Indigirka laagri I/j, avati 1940-ndate keskel, suleti 1950-ndate keskel.

Aastatel 1947-51 viibis seal Roland Parv, kes mäletab, et esimese talvega jäi tapi 200 mehest ellu 80. Laagriülem oli Tutšin. Eestlasi oli 5-6, nimeliselt Hommik Narvast, Soome Ahjalt.

260. **TJOPLÕI** (vn 'soe'), Zapadnõi laagri p/k Sussumani r.

261. **TOPKÕN**, Zapadnõi laagri p/k Sussumani r.

262. **TRANSPORTNÕI** (vn 'transpordi'), Tenka r., (90 + 280).

Tenka laagri l/j

Seal oli 1940-ndate teisel poolel Johannes Hermale.

263. **TRUBNAJA** (vn 'toru'), Zapadnõi laagri p/k Sussumani r.

264. **TSENTRALNÕI** (vn 'keskne, keskus'), kassiteriidikaevandus Tomponi r. (740 + 500 + 50).

Arvatavasti Indigirka laagri l/j.

1949-51 oli seal Artur Kütaru.

265. **TŠAI-URJINSKI** (Tšai-Üre vn-jak 'teeoja'), kullauhtla Sussumani r.

Tšai-Urja laagri l/j, tegutses 1940-ndail.

1945 oli seal Vootele Kabala, kes mäletab, et oli eestlaste brigaad, aga nimeliselt on meeles vaid Tallmeister, kirikuõpetaja poeg Tallinnast.

TŠAPAJEVI-NIMELINE vt. imeni Tšapajeva

266. **TŠELBANJA**, kullauhtla Sussumani r., (651 + 12).

Tšai-Urja laagri I/j, avati 1940-ndate aastate algul.

TŠELJUSKINLASTE-NIMELINE vt. imeni Tšeljuskintsev.

267. **TŠIGITŠINNAHH**, hiljem NLKP XX kongressi nim. (võib-olla oli 1940-ndatel – 1950-ndate algul Beria-nim.), kullauhtla Tenka r., (90 + 308 + ~70z).

Tenka laagri I/j.

TŠKALOVI-NIMELINE vt. imeni Tškalova

268. **TŠORNOJE OZERO** (vn 'must järv'), Jagodnõi r., (223). Dorlagi IV DEU keskus

Seal oli velskriks Laidvee.

269. **TUKAINKA**, kullauhtla polügoon Sussumani r., (740 + 39 + 20).

Tšai-Urja laagri Emtõgei OLP-i p/k.

270. **TUMANNÕI** (vn 'udune'), kullauhtla Jagodnõi r., (542 + 31 + 33).

Severnõi laagri I/j, tegutses 1940-ndail aastail.

UDARNIK (vn 'lööktööline'):

271. Kullauhtla Sussumani r., (644 + 44).

Zapadnõi laagri I/j, avati 1930-ndate lõpul, suleti 1950-ndate algul.

272. Kullauhtla polügoon Jagodnõi r., (442 + 12).

Južnoi laagri Pjatiletka I/j OLP.

273. **UGOLNOJE** (vn 'sõe'), sõekaevandus Verhnekolõmski r., (60 z [Zõrjanka jõesadamast Kolõma jõel]).

Zõrjanka laagri OLP.

1947 oli seal Koit Räni.

274. **ULAHHAN**, kullauhtla polügoon Tenka r., (90 + 425 + u.4).

Tenka laagri Marina Raskova nim. I/j p/k.

1945. a. olid seal Raoul Simson ja Vanda Sõelsepp, vange oli 100-150, elati telkides.

275. **UST-NERA** (vn 'Nera jõesuu'), Ust-Nera r. keskus, (1042).

Indigirka laagrivalitsus 1944-49, KOLP, l/j avati 1940-ndate aastate algul. Põhitegevus asula ehitus, üldtööd.

1946-48 viibis seal Vootele Kabala.

1954 oli seal Erich Ingver, kes mäletab, et eestlasi oli ca 30.

276. **UST-OMTŠUG** (vn-ev 'orusuue'), asula, Tenka r. keskus. (90 + 181).

Tenka laagri valitsus 1940-49, KOLP, l/j avati 1930-ndate aastate lõpul. Põhitegevus: asula ehitus, üldtööd.

1950-ndatel aastatel olid seal pärast vangist vabanemist asumisel Jüri Freyberg, Igor Kullamaa, Rudolf Käär, Johannes Loemaa, Valve Pormeister.

277. **UST-SREDNEKAN** (vn 'Srednekani jõesuu'), sadam Kolõma jõel, laod, ehitusvalitsus, kullauhtla Srednekani r., (347 + 91).

Južnoi laagri l/j, avati 1930-ndate algul, suleti 1950-ndate algul.

UST-TAJOŽNAJA , vt. Larjukova

278. **UST-UTINAJA** (vn 'Utinaja jõesuu'), kullauhtla Jagodnõi r., (443 + 44).

Južnoi laagri l/j, avati 1930-ndate keskel.

UTINAJA, kõnek. Utinka (vn 'pardī-', siin 'pardijõgi'):

279. Kullakaevandus, maagirikastusvabrik Jagodnõi r., (443 + 20).

Južnoi laagri I/j, avati 1930-ndate keskel, suleti 1950-ndate algul.

Vilma Jõesalu mäletab, et seal olid asumisel Teodor Ers, Teodor Tamme, Viikmann.

280. Kullauhtla polügoon Jagodnõi r., (443 + 30).

Južnoi laagri Ust-Utinaja I/j OLP, tegutses 1930-40-ndatel aastatel.

281. **VAHHANKA**, kassiteriidikaevandus Tenka r., (90 + 223 + 15).

Tenka laagri Butugõtšagi ja Berlagi 14. I/j OLP, meeste ja naiste tsoon, avati 1940. a. paiku, suleti 1950-ndate lõpul.

1949-54 oli seal Eha Lukats (Tamre) Võrust, kes mäletab, et oli u. 3000 vangi. Eestlasi: Aleksander Ellik, Silvia Hein Pedjast, Anete Kruus Tartust, Leenu Laatserus Tallinnast, Ageeda Paavel Tallinnast, Salme Pekk (Hein) Meleskist, Endla Pukk (Aasma), Magda Pärna

Suislepast (suri metsatööl 1952. või 53. a.), Mai Redlich Pärnust, Sillaste Tallinnast, Estonia baleriin Dagmar Trimm, Vilma Unga Virumaalt, Eda Valmet (Uusmaa).

282. **VALKUMEI** (tš 'varesejärsak'), kassiteriidikaevandus ja maagirikastusvabrik Tšauni r., (Peveki sadamast 10).

Tšaun-Tšukotka laagri I/j, avati 1943, suleti 1950-ndate algul.

283. **VERHNI AT-ÜREH** (Verhni At-Urjah vn-jak 'ülem-hobusejõgi'), kullauhtla Jagodnõi r., (542 + 31 + 6).

Severnõi laagri ja Berlagi I/j, avati 1934 või 1935, suleti 1955. a.

Meinhard Oll (K-65) ja Karl Jõks, kes olid seal aastatel 1948-54, mäletavad, et vange oli sel ajal u. 1000, neist eestlasi paarkümmend, nimeliselt Jüri Alekarik, Ants Haaviste, Meinhard Jaanus (Jaanis), Juhan Kudi, Karl Laus, Lestal, Heino Salumets, Jüri Suija, Viks, Arnold ja Endel Villemson.

284. **VERHNI DEBIN**, kullauhtla polügoon Jagodnõi r., (622 + 18).

Severnõi laagri OLP.

285. **VERHNI OROTUKANSKI**, kullauhtla Jagodnõi r., (400 + 6).

Južnoi laagri l/j, tegutses 1930-ndate keskelt 1940-ndate keskpaigani.

286. **VERHNI SEIMTŠAN**, kassiteriidikaevandus, naisvangide põllu- ja metsatöölaager, asula Srednekani r., (347 + 91 + u. 60z). Jugo-Zapadnõi laagri l/j.

1947 oli seal Eva Ganitševa.

287. **VERHNI ŠURMOVOI** (vn [siin] 'ülem-hoogtöö'), kullauhtla Jagodnõi r., (542 + []).

Severnõi laagri l/j, tegutses arvatavasti 1930-ndail aastatel.

288. **VERHNI TAJOŽNOI**, kullauhtla polügoon Jagodnoi r., (401 + 20).

Južnoi laagri Tajožnoi l/j p/k, tegutses arvatavasti 1930-ndail aastatel.

289. **VERHNI UDARNIK**, kullauhtla polügoon Jagodnoi r., (442 + 40). Jžtnoi laagri Pjatiletka l/j p/k.

290. **VERHNJAJA DUSKANJA**, kullauhtla polügoon Tenka r., (90 + 239 + 38 + 3).

Tenka laagri Duskanja l/j p/k.

291. **VERTINSKAJA**, Južnoi laagri p/k Jagodnoi r.

VESJOLÕI (vn 'lõbus'), ka Buhta Vesjolaja, asula Ohhoota mere Nagajevo lahe rannikul Ola r., (10):

292. USVITLi vangla, 1941. a. massimõrvade koht.

293. Magadani laagri naiste l/j; vangide põhitööpaigad kalatööstus, õmblusvabrik, õlletehas.

Hilja Itter mäletab järgmisi eestlasi: Eeva Marks Narvast, Mari Ratiste Pärnust, Anu Rosenberg Viljandist, Linda Selks Tallinnast, Aino Taru-Vao Tartust.

294. **VETERNÕI** (vn 'tuuline'), kullakaevandus Tenka r., (90 + 223 + 80z).

Tenka laagri I/j.

1949-50 oli seal Gerhard Kivimets (hiljem Niit), kellel on meeles eestlased Johannes Hermale, Aksel Jatsa, Kalju Kerge, Ants Känd, Raimond Puusepp, Richard Sutt, Villem Võrno, Arved Õunapuu.

VODOPJANOVI-NIMELINE vt imeni Vodopjanova

VOROŠILOVI-NIMELINE vt. imeni Vorošilova

295. **VOSTOTŠNÕI** (vn 'ida-'), uraanipigimaagi kaevandus Tšauni r., (Peveki sadamast u.100).

Tšaun-Tšukotka laagri I/j, avati 1940-ndate algul, suleti 1950-ndate algul.

296 **WRANGEL** (), asukoht, alluvus ja vangide tegevusalad teadmata. Oletatavasti Tšaun-Tšukotka laagri p/k Vrangeli saarel.